

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2013

unicef

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ UNICEF

ΕΚΘΕΣΗ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Εκπονήθηκε
για λογαριασμό της Ελληνικής Επιτροπής της Unicef

Επιστημονικά Υπεύθυνος

Καθηγητής Δημοσθένης Ι. Δασκαλάκης
Πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
Υπεύθυνος Παρατηρητηρίου Μελέτης της Παιδικής Ηλικίας
Εργαστηρίου Κοινωνικών Επιστημών

Ερευνητές

Γιώργος Μπουγιούκος
Βασίλης Φασούλης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Οι πρόσφατες εξελίξεις στην εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού..... 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η παιδική φτώχεια στην Ελλάδα..... 13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Συνθήκες διαβίωσης - Κατανάλωση..... 21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Παιδιά μετανάστες..... 25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Το δικαίωμα των παιδιών στην ιθαγένεια..... 31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ασφάλεια - Προστασία και Παραβατικότητα ανηλίκων..... 35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Το δικαίωμα των παιδιών στην ανάπτυξη..... 41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η υγεία των παιδιών..... 47

Εισαγωγή

Η παρούσα έκθεση αποτελεί συνέχεια και συμπληρώνει την έκθεση για την Κατάσταση των Παιδιών στην Ελλάδα 2012 που εκπονήθηκε το προηγούμενο έτος, η οποία εγκαινίασε μια σημαντική επιστημονική δραστηριότητα της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής της UNICEF για την κατάσταση και τα δικαιώματα των παιδιών στην Ελλάδα σε μία περίοδο που οι επιπτώσεις της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης στη χώρα μας γίνονται όλο και πιο εμφανείς στα παιδιά.

Στο **πρώτο κεφάλαιο** εξετάζονται οι πρόσφατες εξελίξεις στην εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού στην Ελλάδα σε συνάρτηση με τις καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού πάνω στην 2^η και 3^η έκθεση που κατέθεσε η Ελλάδα το 2009 για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** παρουσιάζονται στοιχεία σχετικά με την παιδική φτώχεια βάσει εισοδηματικών κριτηρίων στην Ελλάδα, η οποία έχει σημειώσει αύξηση σε σχέση με το προηγούμενο έτος, απ' όπου εξαρτάται η εφαρμογή του δικαιώματος του παιδιού σε ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** εξετάζονται οι συνθήκες διαβίωσης και κατανάλωσης των παιδιών στην Ελλάδα βάσει ποιοτικών στοιχείων απ' όπου ουσιαστικά αξιολογείται η εφαρμογή του δικαιώματός τους σε ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής.

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** παρατίθενται στοιχεία σχετικά με τα παιδιά μετανάστες στην Ελλάδα.

Στο **πέμπτο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στο δικαίωμα των παιδιών στην ιθαγένεια δεδομένου ότι αυτή αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την κατοχή άλλων δικαιωμάτων και απολαβή διαφόρων ευνοϊκών μέτρων.

Στο **έκτο κεφάλαιο** εξετάζεται η ασφάλεια - προστασία και η παραβατικότητα ανηλίκων.

Στο **έβδομο κεφάλαιο** εξετάζεται η αναπτυξιακή προοπτική του παιδιού σύμφωνα με το στοιχείο που θεωρείται ως απαραίτητο εφόδιο για το σκοπό αυτό, δηλαδή την εκπαίδευση, τα αποτελέσματα της οποίας σχετίζονται με τη δυνατότητα μετάβασης στην αγορά εργασίας.

Τέλος, στο **όγδοο κεφάλαιο** αξιολογείται η κατάσταση της υγείας των παιδιών στην Ελλάδα και οι παράγοντες που την επηρεάζουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Οι πρόσφατες εξελίξεις στην εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού

Στις 13 Αυγούστου 2012 εκδόθηκε το οριστικοποιημένο κείμενο των καταληκτικών παρατηρήσεων της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Ο.Η.Ε. πάνω στη 2^η και 3^η Περιοδική Έκθεση που υπέβαλε η Ελλάδα το 2009 για τον έλεγχο εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο εξής Δ.Σ.Δ.Π.), βάσει του άρθρου 44. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹ αναγνωρίζει την υφιστάμενη χρηματοοικονομική κρίση ως ανασταλτικό παράγοντα για την εφαρμογή της Δ.Σ.Δ.Π. και για τον λόγο αυτό προτρέπει την Ελλάδα όχι μόνο να διατηρήσει τις κοινωνικές παροχές αλλά να τις επεκτείνει περαιτέρω και πολύ περισσότερο στα παιδιά. Αυτή η προτροπή της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού έρχεται σε αντίθεση με την τακτική που ακολουθείται τα τελευταία χρόνια στην κατανομή των δαπανών κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα. Ενώ μεταξύ 2000 και 2010, και ιδιαίτερα κατά την τετραετία 2006-2010, τα επιδόματα κοινωνικής προστασίας ως ποσοστό του Α.Ε.Π. παρουσιάζουν αυξητική τάση (από 22,7% το 2000 αυξήθηκαν στο 28,15% το 2010), τα επιδόματα για την κατηγορία οικογένεια/ παιδιά παρέμεναν σχεδόν σταθερά (από 1,68% το 2000 στο 1,79% το 2010) (Eurostat).

Σε αυτό το πλαίσιο, η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την επίπτωση της χρηματοοικονομικής κρίσης στις δημόσιες δαπάνες και για το γεγονός ότι ο τρόπος κατάρτισης και εκτέλεσης του προϋπολογισμού δεν επιτρέπει τον προσδιορισμό των πόρων που διατίθενται για την εφαρμογή της Δ.Σ.Δ.Π.,² με αποτέλεσμα να κρίνει επιτακτική τη διακριτή αποτύπωση στον κρατικό προϋπολογισμό των οικονομικών πόρων που διατίθενται για τα παιδιά.³ Το παραπάνω στοιχείο αποτελεί πάγιο αίτημα και της UNICEF, το οποίο είχε ήδη επισημανθεί στην προηγούμενη έκθεση για την Κατάσταση των Παιδιών στην Ελλάδα 2012.⁴

Επίσης, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁵ προβληματίζεται για τα φαινόμενα διαφθοράς που παρατηρούνται στους δημόσιους οργανισμούς. Πιθανώς αυτή η αναφορά γίνεται, σε ένα βαθμό, εξαιτίας των περιπτώσεων ανορθολογικής και μη στοχευμένης κατανομής των κοινωνικών μεταβιβάσεων που απευθύνονται στην οικογένεια και το παιδί, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την αναποτελεσματικότητά τους στην εξάλειψη

¹ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties underarticle 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 6.

² ό.π., par. 17.

³ ό.π., par. 18c.

⁴ Unicef (2012). Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2012, σ.10.

⁵ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties underarticle 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 17.

της παιδικής φτώχειας. Σε αυτή την υστέρηση είχε δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα η Unicef στην προηγούμενη έκθεσή της,⁶ όπου γινόταν αναφορά για μια πιο εξορθολογισμένη, στοχευμένη και συνεπώς δίκαιη κατανομή των δαπανών κοινωνικής προστασίας, κάτι που προϋποθέτει τον ανασχεδιασμό τους και την αξιολόγηση της ανταποδοτικότητάς τους.

Η έλλειψη συστηματικών και συγκεκριμένων στοιχείων για μια σειρά από ζητήματα που σχετίζονται με την αξιολόγηση εφαρμογής επιμέρους προβλέψεων της Δ.Σ.Δ.Π. αποτελεί διαρκή επισήμανση της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού.⁷ Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο μεθοδολογικό εργαλείο που να χρησιμοποιείται από τα κράτη για τη σύνταξη των σχετικών Εκθέσεων, αν και η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει εκδώσει σχετικές κατευθυντήριες οδηγίες, η θεωρητική εξέλιξη στο ερευνητικό πεδίο των δεικτών για το παιδί έχει ως αποτέλεσμα την ανάδειξη συγκεκριμένων στοιχείων ως κριτηρίων αξιολόγησής της. Η τήρηση, όμως, των στοιχείων αυτών προϋποθέτει την ύπαρξη μηχανισμών συλλογής τους, οι οποίοι είναι απαραίτητο να έχουν κεντρικό χαρακτήρα, καθώς η διαδικασία απαιτεί πρόσβαση και άμεση σύνδεση με τις κρατικές δομές απ' όπου αυτά προκύπτουν. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού εκφράζει ιδιαίτερη ανησυχία για την έλλειψη στοιχείων, ειδικά για ζητήματα σχετικά με την εναλλακτική επιμέλεια⁸ και την κακοποίηση και παραμέληση παιδιών.⁹ Με βάση το παραπάνω, προτείνει τη σύσταση μιας εθνικής κεντρικής βάσης δεδομένων όπου θα καταγράφονται όλα τα δεδομένα που αφορούν τομείς που καλύπτει η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.¹⁰

Η θεσμοθέτηση τήρησης Εθνικού Μητρώου Παιδικής Προστασίας από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ν. 3961/2011, άρθρ. 8, παρ. 1) και η σύσταση δικτύου ηλεκτρονικής διασύνδεσης των υπηρεσιών αρμοδιότητας των Υπουργείων Υγείας και Δικαιοσύνης (Ν. 3961/2011, άρθρ. 8, παρ. 3), αποτελούν ελπιδοφόρες προσπάθειες συμβατές με την παραπάνω αναγκαιότητα που επισημαίνεται από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Στο πλαίσιο του Εθνικού Μητρώου Παιδικής Προστασίας τηρούνται ειδικά μητρώα για μια σειρά από ζητήματα κοινωνικής προστασίας των παιδιών,¹¹ με τα οποία υποχρεούνται

---

⁶ Unicef (2012). Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2012, σ. 43, 45.

⁷ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 19.

⁸ ό.π., par. 42-45.

⁹ ό.π., par. 46-48.

¹⁰ ό.π., par. 20.

¹¹ Η Αριθμ. Οικ. 49540/4-5-2011 Κοινή Υπουργική Απόφαση «Συντονισμός δράσεων και υπηρεσιών παιδικής προστασίας» (ΦΕΚ 877/Β') ορίζει ότι στο Εθνικό Μητρώο Παιδικής Προστασίας «καταχωρούνται στοιχεία των ανηλίκων σύμφωνα με διάφορα χαρακτηριστικά τους που σχετίζονται με τα αιτήματα για κοινωνική φροντίδα, προστασία ή αρωγή, τις αναφορές και τις εισαγγελικές εντολές που αφορούν ανηλίκους, τα πορίσματα διερεύνησης συμβάντων έκθεσης ανηλίκων σε κίνδυνο ή διάπραξης παράνομων πράξεων (κακοποίηση, παραμέληση, εμπορία, εκμετάλλευση, κ.ά.), των

να συνδέονται και να παρέχουν ανάλογα στοιχεία όλοι οι φορείς που χορηγούν παροχές πρόνοιας και παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής μέριμνας, φροντίδας, αλληλεγγύης και προστασίας.¹² Επίσης, με τη σύσταση του δικτύου ηλεκτρονικής διασύνδεσης με την επωνυμία «Ορέστης»¹³ στο οποίο πέρα από τις υπηρεσίες των Υπουργείων Υγείας και Δικαιοσύνης (που παρέχουν κοινωνική μέριμνα, φροντίδα, αλληλεγγύη και προστασία στους ανηλίκους σε κίνδυνο και στους ανηλίκους παραβάτες) μπορούν να ενταχθούν και να παρέχουν στοιχεία σχετικά με τις δραστηριότητές τους ιδιωτικοί ή άλλοι δημόσιοι φορείς σε περιφερειακό ή σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, υποδηλώνεται για πρώτη φορά η βούληση να λειτουργήσει μια -όσο το δυνατόν- ευρεία δομή συλλογής στοιχείων σχετικά με την κοινωνική προστασία των παιδιών.

Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των θεσμικών προβλέψεων της Δ.Σ.Δ.Π., η συλλογή των παραπάνω στοιχείων έχει περιορισμένο εύρος αναφοράς, καθώς αφορά μόνο τον τομέα της παιδικής προστασίας, και επιπλέον, εκφράζεται το ερώτημα αν ο τρόπος τήρησης των στοιχείων αυτών βασίζεται σε δείκτες συμβατούς με τη Δ.Σ.Δ.Π., καθώς αυτή η αναγκαιότητα, και μάλιστα με την αξιοποίηση των ανάλογων δεικτών, είναι κάτι που επισημαίνεται από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού.¹⁴ Επίσης, από την περιγραφή των τηρουμένων στοιχείων στο Εθνικό Μητρώο Παιδικής Προστασίας και στο δίκτυο «Ορέστης» φαίνεται να προκύπτει σύγχυση και επικάλυψη σχετικά με το ποια από αυτά καλείται το καθένα να τηρεί. Επομένως, αυτή η προσπάθεια δεν μπορεί να υποκαταστήσει την αναγκαιότητα ύπαρξης μιας εθνικής κεντρικής βάσης δεδομένων που θα καταγράφονται όλα τα στοιχεία που αφορούν το σύνολο των δικαιωμάτων του παιδιού, όπως αυτά περιλαμβάνονται στη Δ.Σ.Δ.Π., και βέβαια δεν καλύπτει την αναγκαιότητα λειτουργίας ενός οργανωμένου εθνικού κέντρου τεκμηρίωσης. Η παραπάνω άποψη ενισχύεται περισσότερο αν ληφθεί υπόψη ότι τα πρωτογενή στοιχεία που καταγράφονται στο Εθνικό

προστατευομένων ανηλίκων από τις υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας, προστασίας και αλληλεγγύης (ιδρυματική φροντίδα, αναδοχή, κ.ά.) και των επωφελομένων ανηλίκων από τις παροχές πρόνοιας και να παρακολουθεί τις μεταβολές που τα αφορούν έως την ενηλικίωση τους ή τη διακοπή του καθεστώτος παροχής υπηρεσιών ή παροχών».

Στην πράξη τα ειδικά μητρώα που έχουν συσταθεί είναι τα εξής: α) Μητρώο αιτημάτων για κοινωνική φροντίδα, προστασία ή αρωγή, β) Μητρώο αναφορών και εισαγγελικών εντολών που αφορούν ανηλίκους (Παιδιά σε Κίνδυνο), β) Μητρώο πορισμάτων διερεύνησης συμβάντων έκθεσης ανηλίκων σε κίνδυνο ή διάπραξης παράνομων πράξεων (κακοποίηση, παραμέληση, εμπορία, εκμετάλλευση, κ.ά.), γ) Μητρώο προστατευομένων ανηλίκων από τις υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας, προστασίας και αλληλεγγύης (ιδρυματική φροντίδα, αναδοχή, κ.ά.), δ) Μητρώο ανηλίκων επωφελομένων από τις παροχές πρόνοιας που θα παρακολουθεί τις μεταβολές που τα αφορούν έως την ενηλικίωση τους ή τη διακοπή του καθεστώτος παροχής υπηρεσιών ή παροχών, ε) Εθνικό Μητρώο Υιοθεσιών και στ) Εθνικό Μητρώο Αναδοχών.

¹² Αριθμ. Οικ. 49540/4-5-2011 Κοινή Υπουργική Απόφαση «Συντονισμός δράσεων και υπηρεσιών παιδικής προστασίας», παρ. 3.

¹³ ό.π., παρ. 2.

¹⁴ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 20.

Μητρώο Παιδικής Προστασίας και στο δίκτυο «Ορέστης» είναι απαραίτητο να ερμηνευτούν και να σχολιαστούν με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να αξιολογηθεί το πλαίσιο των αντίστοιχων μέτρων και πολιτικών στα οποία αυτά αναφέρονται. Η συμμετοχή των σχετικών φορέων στο δίκτυο «Ορέστης» προβλέπεται ότι συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, τη συμμετοχή τους «στην επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων που θα διαθέτει το Δίκτυο... και στην υλοποίηση ερευνών και μελετών που θα πραγματοποιεί το Δίκτυο και στην αξιοποίηση των αποτελεσμάτων τους»¹⁵. Επίσης, η πρόσφατη πολλά υποσχόμενη και προς τη σωστή κατεύθυνση συνεργασία του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών για την αξιοποίηση των στατιστικών στοιχείων της Υπηρεσίας Διαχείρισης Αιτημάτων Στέγασης των Αιτούντων Άσυλο και Ασυνόδευτων Ανηλίκων του πρώτου, επιβεβαιώνει ότι τόσο η συλλογή στοιχείων όσο και η ερμηνεία τους παρουσιάζει αποσπασματικότητα και κυρίως πολυδιάσπαση. Παρότι τον παραπάνω ρόλο είχε θεσμικά επιφορτιστεί το Εθνικό Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν. 2909/2001, άρθρο 4, παρ. 1α),¹⁶ βλέπουμε πλέον πολλά ζητήματα από το πεδίο των ενδιαφερόντων του να ανατίθενται σε άλλους φορείς με αποτέλεσμα να τίθεται ερώτημα σχετικά με τη φυσιογνωμία, την υπόσταση και τη λειτουργία του.

Πρόσθετο αποδεικτικό στοιχείο της σύγχυσης που παρατηρείται και στο συντονισμό εφαρμογής της Δ.Σ.Δ.Π. αποτελεί το γεγονός ότι το Επιχειρησιακό Συντονιστικό Κέντρο Παιδικής Προστασίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης έχει αναλάβει το συντονισμό των δράσεων πρόνοιας στον τομέα παιδικής προστασίας όλων των δημοσίων φορέων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, ζήτημα που είναι σημαντικό και εμπίπτει στο πεδίο ενδιαφερόντων του Εθνικού Παρατηρητηρίου για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν. 2909/2001, άρθρο 4, παρ. 1β). Ο συντονισμός αποτελεί ένα κρίσιμο σημείο, στο οποίο δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του παιδιού, κάνοντας λόγο για αναγκαιότητα ίδρυσης ενός σαφώς δομημένου φορέα, ο οποίος θα συντονίζει την εφαρμογή των πολιτικών και των προγραμμάτων με αντικείμενο τα δικαιώματα των παιδιών μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων υπουργείων και φορέων και των διαφόρων επιπέδων διοίκησης.¹⁷ Το ότι η, κατά τα άλλα, αξιόλογη προσπάθεια για συλλογή στοιχείων και συντονισμό των δράσεων για την παιδική προστασία που αναλήφθηκε από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης δεν εντάσσεται στο πλαίσιο ενός κεντρικού εθνικού φορέα που θα έχει πλήρεις

¹⁵ Αριθμ. Οικ. 49540/4-5-2011 Κοινή Υπουργική Απόφαση «Συντονισμός δράσεων και υπηρεσιών παιδικής προστασίας», παρ. 2

¹⁶ Στις αρμοδιότητες του Εθνικού Παρατηρητηρίου για τα Δικαιώματα του Παιδιού περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, «η οργάνωση κέντρου τεκμηρίωσης για τη συγκέντρωση και επεξεργασία στατιστικών, νομοθετικών, νομολογιακών, βιβλιογραφικών και λοιπών σχετικών δεδομένων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο».

¹⁷ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 12.

αρμοδιότητες σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι αγνοούνται ορισμένες κρίσιμες πτυχές εφαρμογής της Δ.Σ.Δ.Π., όπως η σύνταξη των σχετικών Εκθέσεων και η κατάθεση ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα δικαιώματα του παιδιού. Συμπερασματικά, τα παραπάνω αφήνουν την εντύπωση ότι η εφαρμογή της Δ.Σ.Δ.Π. και η αξιολόγησή της χαρακτηρίζεται από σύγχυση και πολυδιάσπαση. Είναι απαραίτητο όχι μόνο ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αλλά, παράλληλα, η λειτουργία ενός κεντρικού ανεξάρτητου φορέα που θα έχει τον πρώτο και μοναδικό λόγο για τη μελέτη, το σχεδιασμό και την αξιολόγηση εφαρμογής της Δ.Σ.Δ.Π.

Όσο οι επιπτώσεις της υφιστάμενης οικονομικής και κοινωνικής κρίσης βαθαίνουν, η αναγκαιότητα υιοθέτησης ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, κάτι που είχε ήδη επισημανθεί από την Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef¹⁸ και από άλλους φορείς, όπως ο Συνήγορος του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού),¹⁹ κρίνεται πιο επιτακτική από ποτέ. Η συγκρότηση το 2009 με πρωτοβουλία του Συνήγορου του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού) Δικτύου Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για την Παρακολούθηση της Εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και η σύσταση Ομάδων Προστασίας Ανηλίκων και συμβουλευτικών σταθμών για την υποστήριξη των παιδιών και των οικογενειών τους²⁰ σε επίπεδο πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, δεν πρέπει να αποτελέσουν το τέλος αλλά την έναρξη ενός συνεκτικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού με τη συνεργασία της κεντρικής διοίκησης, των Ο.Τ.Α. και των Μ.Κ.Ο., κάτι το οποίο τονίζει και η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού.²¹

Τέλος ένα, επίσης, σημαντικό ζήτημα στο οποίο η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα είναι η διάδοση της Δ.Σ.Δ.Π. και η ανάλογη ευαισθητοποίηση για τα δικαιώματα των παιδιών. Άλλωστε, η ίδια η Δ.Σ.Δ.Π. (άρθρο 42) προβλέπει ότι τα κράτη υποχρεούνται να κάνουν ευρέως γνωστές τόσο στους ενήλικες όσο και στα παιδιά, τις αρχές και τις διατάξεις της με δραστήρια και κατάλληλα μέσα. Το μέσο για να γνωρίσει το παιδί τα δικαιώματά του είναι η εκπαιδευτική διαδικασία, αφού σύμφωνα με τη Δ.Σ.Δ.Π. (άρθρο 29, παρ. 1), σκοπός της, μεταξύ άλλων, είναι η εκπαίδευσή του στα ανθρώπινα δικαιώματα. Παρολαυτά, όπως παρατηρεί και η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του

¹⁸ Unicef (2012). Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2012, σ. 7-11.

¹⁹ Συνήγορος του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού) (2012). Έκθεση προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του Ο.Η.Ε. Διαπιστώσεις και Προτάσεις της Ανεξάρτητης Αρχής για την Εφαρμογή των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Ελλάδα (Ιούλιος 2003 - Δεκέμβριος 2011), σ. 2.

²⁰ Αριθμ. Οικ. 49540/4-5-2011 Κοινή Υπουργική Απόφαση «Συντονισμός δράσεων και υπηρεσιών παιδικής προστασίας», παρ. 4.

²¹ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 21.

Παιδιού,²² αν και η Δ.Σ.Δ.Π. έχει κατά ένα μέρος εισαχθεί στο αναλυτικό πρόγραμμα²³ του δημοτικού σχολείου, η διάδοσή της δεν έχει αποκτήσει συστηματικό χαρακτήρα που να διαπερνά όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Επίσης, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού²⁴ εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη επιμόρφωσης για τα δικαιώματα των παιδιών από όλους τους επαγγελματίες που ασχολούνται με τα παιδιά. Στο πλαίσιο μάλιστα της καθιέρωσης από τον Ο.Η.Ε. (High Commissioner For Human Rights, Professional Training Series) της γενικότερης εκπαίδευσης των επαγγελματιών για τα ανθρώπινα δικαιώματα προτείνεται η συστηματική, υποχρεωτική και συνεχής σχετική επιμόρφωσή τους. Ωστόσο, η απόκτηση συνείδησης για τα δικαιώματα του παιδιού, καθότι αυτή αποτελεί ουσιαστικά μια μορφή πολιτικής κοινωνικοποίησης, δε συνιστά ζήτημα μόνο του αναλυτικού προγράμματος αλλά και της σχολικής ζωής μέσω των τελετουργικών διαδικασιών στο περιθώριό της. Για τον λόγο αυτό η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού²⁵ επικροτεί την ενέργεια της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής της Unicef για τη διανομή φυλλαδίου με τη Δ.Σ.Δ.Π. στους μαθητές, όπως επίσης και μια σειρά από ενέργειές της (π.χ διάθεση σχολικών ειδών της Unicef) στο πλαίσιο ενός σχολικού περιβάλλοντος που προωθεί την ευαισθητοποίηση για τα δικαιώματα των παιδιών. Παρόμοιες ενέργειες σε μεγάλη έκταση έχει πραγματοποιήσει και ο Συνήγορος του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού).

---

²² Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties underarticle 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 22.

²³ Στο μάθημα «Αγωγή του Πολίτη» της ΣΤ΄ τάξης δημοτικού στη Δ΄ Θεματική Ενότητα «Το άτομο και η Διεθνής Κοινότητα» στην ενότητα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, περιλαμβάνεται μια υποενότητα για τα δικαιώματα του παιδιού.

²⁴ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties underarticle 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 24-25.

²⁵ ό.π., par. 22.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η παιδική φτώχεια στην Ελλάδα

Η Δ.Σ.Δ.Π. (άρθρο 27, παρ. 1) αναγνωρίζει το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής, πρόβλεψη που ουσιαστικά σχετίζεται με το επίπεδο της παιδικής φτώχειας. Είναι αξιοσημείωτο ότι η Δ.Σ.Δ.Π. αναθέτει την ευθύνη για την εξασφάλιση του κατάλληλου επιπέδου ζωής στους γονείς ή σε όσους έχουν την ευθύνη ανατροφής του παιδιού (άρθρο 27, παρ. 2) με το κράτος να περιορίζεται, και μάλιστα στο μέτρο των δυνατοτήτων του, μόνο στην παροχή υποστήριξης σε αυτούς για να εφαρμόσουν το αναφερόμενο δικαίωμα. Στις καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹ πάνω στην έκθεση που κατέθεσε η Ελλάδα για την εφαρμογή της Δ.Σ.Δ.Π. επισημαίνεται ότι η καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας πρέπει να αποτελεί μία βασική προτεραιότητα του κράτους ώστε να επιτευχθεί ο στόχος για τη μείωσή της στο 18% μέχρι το 2020 στο πλαίσιο υλοποίησης της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», σύμφωνα με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ) 2011-2014 της Ελλάδας.² Σε αυτό το πλαίσιο, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνδέει άμεσα την οικονομική κρίση με την αύξηση της παιδικής φτώχειας κάνοντας λόγο για την αναγκαιότητα ύπαρξης περισσότερων κοινωνικών υπηρεσιών για τη συνδρομή των οικογενειών. Για τον παραπάνω λόγο προτείνει την υιοθέτηση πολυεπίπεδων πολιτικών, οι οποίες θα βασίζονται σε δράσεις ειδικά για τα παιδιά σε διάφορους τομείς (ιδιαίτερα της οικονομίας, υγείας, στέγασης, κοινωνικής πολιτικής και εκπαίδευσης), με τη συμπερίληψη των παιδιών στη διαμόρφωσή τους, ώστε να εφαρμοστεί στην πράξη το δικαίωμά τους να εκφράζουν τη γνώμη τους για οποιοδήποτε θέμα τα αφορά (άρθρο 12 Δ.Σ.Δ.Π.).

Τα τελευταία στατιστικά στοιχεία από την έρευνα για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών (EU-SILK), εμφανίζουν τα ποσοστά της φτώχειας στο συνολικό πληθυσμό για το 2011 σταθερά συγκριτικά με τις προηγούμενες χρονιές. Η μικρή αύξηση που εμφανίζεται μεταξύ του 2010 και του 2011, παρά το γεγονός ότι μπορεί να θεωρηθεί οριακή, είναι η μεγαλύτερη ετήσια διακύμανση από το 2003 και το υψηλότερο ποσοστό που έχει καταγραφεί την αντίστοιχη περίοδο. Παράλληλα, ο υπολογιζόμενος πληθυσμός των φτωχών το 2003 ανερχόταν στα 2.186.000 άτομα και το 2011 στα 2.349.000. Μεταξύ των ετών 2010 και 2011 αυξήθηκε κατά 6,5%. Αντίστοιχα, το 2003 ο αριθμός των φτωχών παιδιών ανερχόταν στα 416.000 και το 2011 στα 465.000 σημειώνοντας αύξηση 11,8%. Το

¹ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 57-58.

² Υπουργείο Οικονομικών (2011). Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2011-2014. Ελλάδα. Απρίλιος 2011, σ. 45.

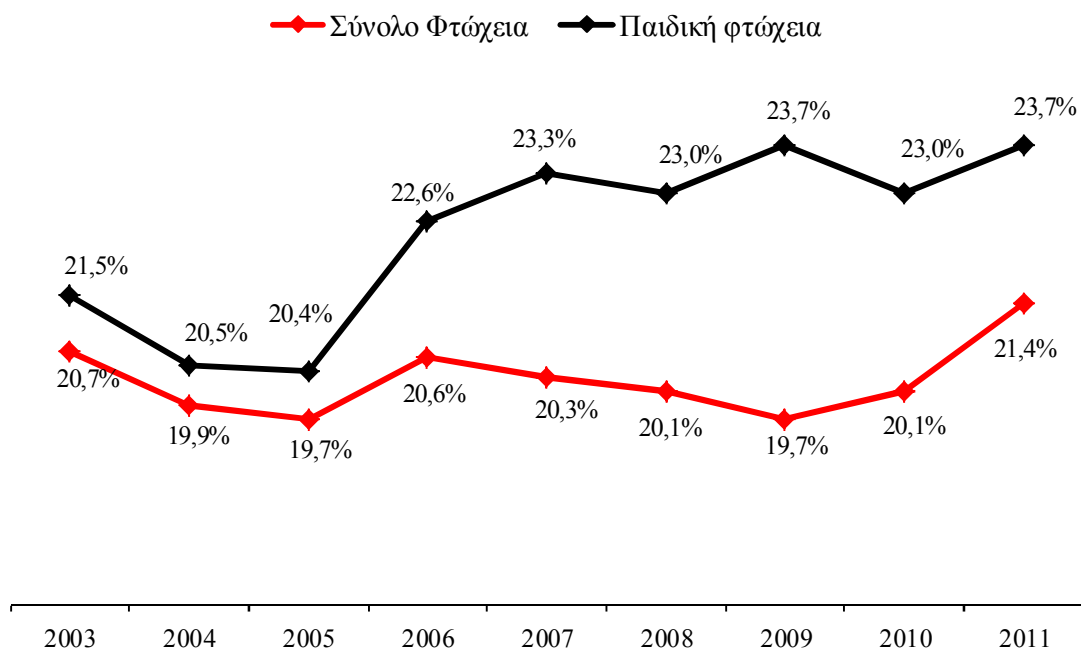
αντίστοιχο ποσοστό σημείωσε αύξηση 6,2% μεταξύ 2010 και 2011. Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι οι κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης αρχίζουν να γίνονται περισσότερο έκδηλες μετά το 2010, ενώ είναι αρκετά πιθανό βάσει των οικονομικών επιπτώσεων της κρίσης το 2012 να εμφανίσουν μεγαλύτερη αύξηση τα ποσοστά της φτώχειας και της παιδικής φτώχειας.

Η Φτώχεια στην Ελλάδα σε αριθμούς (2007 - 2011) Πηγή: Eurostat					
	2007	2008	2009	2010	2011
Κατώφλι κινδύνου φτώχειας ανά άτομο	6.120€	6.480€	6.897€	7.178€	6.591€
Κατώφλι κινδύνου φτώχειας για νοικοκυριά με 2 ενήλικες και 2 εξαρτώμενα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών	12.852€	13.608€	14.484€	15.073€	13.841€
Άτομα κάτω από όριο φτώχειας					
Σύνολο Πληθυσμού	2.191.000	2.187.000	2.149.000	2.205.000	2.349.000
Σύνολο Ανήλικoi	449.000	443.000	452.000	439.000	465.000
Κάτω των 6 ετών	121.000	143.000	156.000	136.000	144.000
6 με 11 ετών	148.000	141.000	147.000	136.000	149.000
12 με 17 ετών	180.000	158.000	149.000	167.000	172.000

Από την άλλη πλευρά προκύπτουν σημαντικά πρακτικά προβλήματα από τη μέτρηση της σχετικής φτώχειας με εισοδηματικά κριτήρια. Το μέσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών, βάσει του οποίου υπολογίζεται και η φτώχεια, μεταξύ 2007 και 2010 αυξήθηκε κατά 14,5%, μεταξύ, όμως, 2010 και 2011 μειώθηκε από 24.224,38€ σε 21.590,07€. Αυτό σημαίνει ότι τα ελληνικά νοικοκυριά απώλεσαν μέσα σε ένα μόνο έτος το 10,9% περίπου του μέσου εισοδήματός τους, γεγονός που μεταφράζεται σε αντίστοιχη μείωση των ορίων μέτρησης της εισοδηματικής φτώχειας, η οποία υπολογίζεται ως το 60% του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος. Κατά αναλογία το όριο της φτώχειας για δυο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα μέλη κάτω των 14 ετών μειώθηκε κατά 8,2%, από 15.073€ το 2010 σε 13.841€ το 2011. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για το 2011 τα άτομα που ανήκουν στην συγκεκριμένη εισοδηματική ομάδα ανέρχονταν σε 374.517 στο σύνολο και 73.918 στα παιδιά, που αναλογούν στο 3,4% και 3,8% του συνολικού πληθυσμού αντιστοίχως, ανεβάζοντας και τα αντίστοιχα ποσοστά της φτώχειας σε 24,8% και 27,5%. Το ζήτημα που αναδεικνύεται εντοπίζεται στην πραγματική φτώχεια εφόσον, νοικοκυριά που με βάση τη

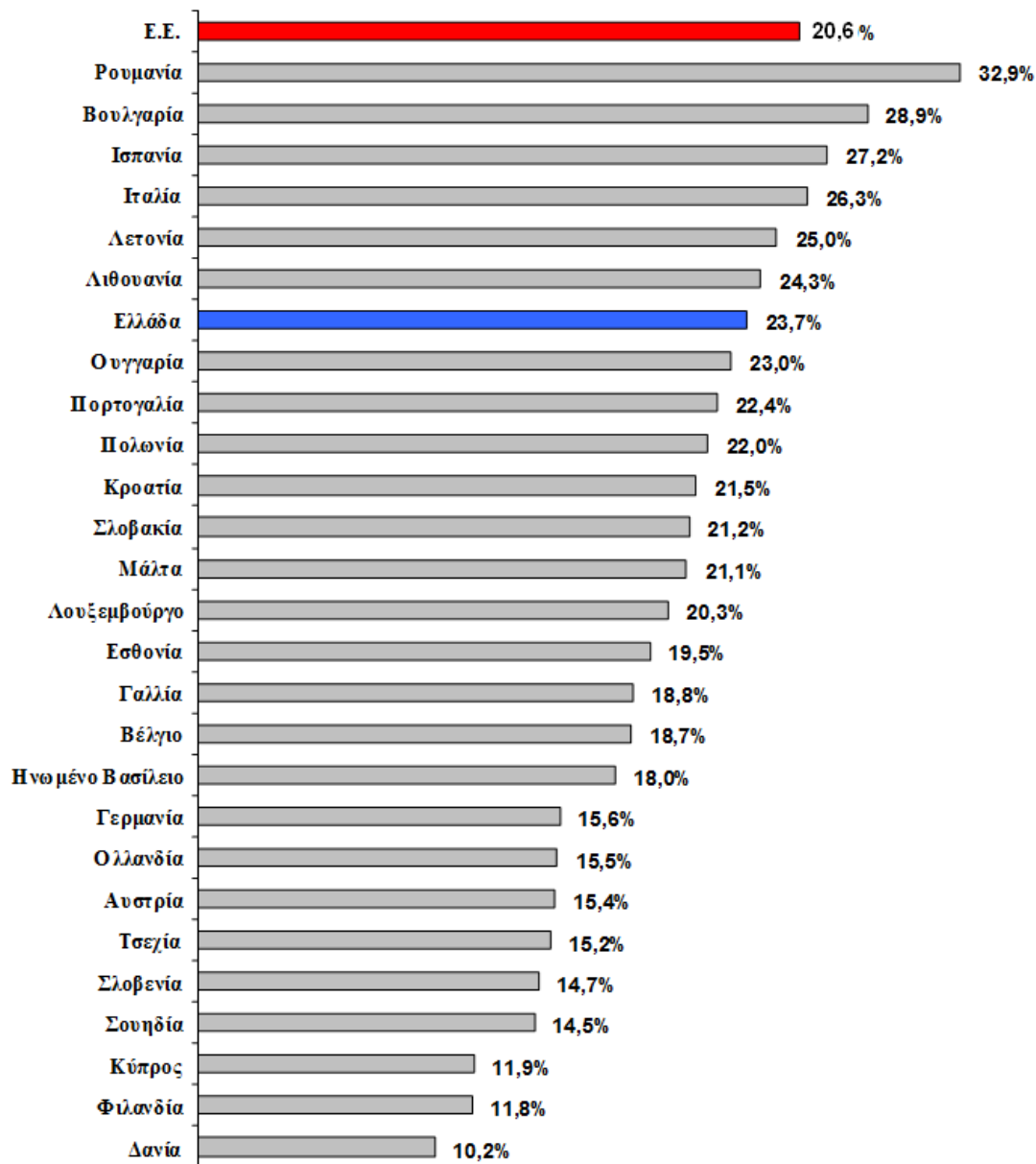
μέτρηση του 2010 ανήκαν στη κατηγορία απειλούμενων από φτώχεια και είχαν τη δυνατότητα να ωφεληθούν από όποιες κοινωνικές πολιτικές απευθύνονταν σε πληθυσμό με χαμηλό εισόδημα, με τη μέτρηση του 2011 αποκλείονται από αυτές.

Η φτώχεια στην Ελλάδα 2003 - 2011 Πηγή: Eurostat

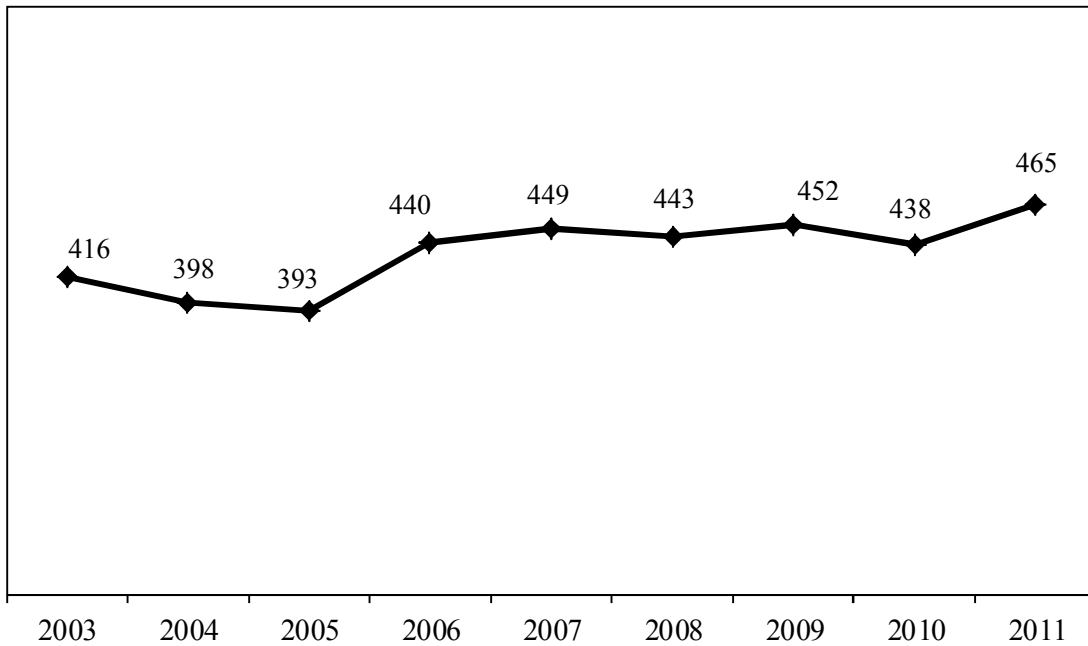
Η παιδική φτώχεια στην Ευρώπη σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το 2011 παρέμεινε στα ίδια επίπεδα με του 2010. Οι χώρες που εμφάνισαν αύξηση μεγαλύτερη των δυο ποσοστιαίων μονάδων, είναι χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, Ουγγαρία (2,7), Σλοβακία (2,4), Βουλγαρία και Εσθονία (2,2) και Σλοβενία (2,1). Στον αντίποδα οι χώρες με τη μεγαλύτερη ετήσια μείωση της παιδικής φτώχειας είναι το Ηνωμένο Βασίλειο (2,3) και η Γερμανία (1,9).

Παιδική φτώχεια στην Ευρώπη (2011) Πηγή: Eurostat

Στην Ελλάδα η παιδική φτώχεια σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία του 2011 παρουσιάζει πολύ μικρή αύξηση (0,7 μονάδες), μικρότερη από τα αντίστοιχα ποσοστά του συνολικού πληθυσμού και διαχρονικά η αναλογία των φτωχών παιδιών στον συνολικό αντίστοιχο πληθυσμό παραμένει στην περιοχή του 20%. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι ο αριθμός των παιδιών που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας είναι ο υψηλότερος των τελευταίων ετών και η ανοδική τάση των τελευταίων έξι ετών δεν φαίνεται να ανακόπτεται.

Η παιδική φτώχεια στην Ελλάδα 2003-2011 Πηγή: Eurostat
(σε χιλιάδες άτομα)

Από την άλλη πλευρά ο δείκτης φτώχεια ή κοινωνικός αποκλεισμός σημειώνει μεγαλύτερη αύξηση μεταξύ των ετών 2010 και 2011 κατά 3,3 μονάδες στο σύνολο και 1,7 μονάδες στα άτομα κάτω των 18 ετών. Ο αριθμός των παιδιών σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκε από 547.000 το 2010 σε 597.000, δηλαδή κατά 9,1%, ενώ στο συνολικό πληθυσμό κατά 12,3%. Σε σύγκριση με τη σχετική σταθερότητα που εμφανίζεται στη μέτρηση της φτώχειας, οι μεταβολές που σημειώνονται στον παραπάνω δείκτη οφείλονται κατά κύριο λόγο στις δύο υπόλοιπες μεταβλητές που τον διαμορφώνουν, τη σοβαρή υλική αποστέρηση και τη χαμηλή ένταση εργασίας στο νοικοκυριό.

Ο συνδυασμός των επιμέρους μεταβλητών του δείκτη της φτώχειας ή κοινωνικός αποκλεισμός είναι δυνατόν να αποκαλύψει λανθάνουσες περιπτώσεις ακραίας φτώχειας. Τα παιδιά που διαβιούσαν σε συνθήκες συσσώρευσης πολλαπλών μειονεξιών, όπου χαρακτηρίζονται από φτώχεια και σοβαρή υλική αποστέρηση και χαμηλή ένταση εργασίας στο νοικοκυριό, το 2010 και 2009 ανέρχονταν σε μόλις 0,6%, ενώ το 2011 έφθασαν στο 3,5%. Ο αριθμός των παιδιών αυτών αυξανόταν μέχρι το 2008, φθάνοντας τα 29.000 παιδιά (1,5%), μειώθηκε στις 11.000 και 12.000 το 2009 και 2010 αντίστοιχα, ενώ το 2011 εκτινάχτηκε στα 69.000 άτομα. Η αύξηση αυτή είναι η μεγαλύτερη σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση και εν μέρει αποκαλυπτική για τις συνθήκες διαβίωσης των παιδιών στην Ελλάδα που κατά καιρούς παρουσιάζονται από διάφορα μέσα αλλά δεν έχουν ακόμα ποσοτικοποιηθεί.

Βασικό ζήτημα της οικονομικής κρίσης και των συνθηκών που οδήγησαν σε αυτή αποτελεί η αδυναμία των νοικοκυριών που βρίσκονται ή απειλούνται από τον κίνδυνο φτώχειας να επιτύχουν την έξοδο τους από αυτή. Από στοιχεία της Eurostat προκύπτει ότι η εμμονή της φτώχειας,³ δηλαδή οι μακροχρόνια φτωχοί, εμφανίζουν αυξητική τάση σε όλη την Ευρώπη. Ιδιαίτερα στα παιδιά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο ο εν λόγω δείκτης παρουσιάζει μεγαλύτερη αύξηση (από 10% το 2009 σε 12,1% το 2010) σε σύγκριση με το συνολικό πληθυσμό. Στην Ελλάδα το 2010 η εμμονή της φτώχειας, υπολογιζόμενη στο 60% του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος, κυμαίνεται στο 17,6% στο σύνολο του πληθυσμού και στο 21,4% στους ανηλίκους. Τα τελευταία χρόνια η αύξηση είναι ιδιαίτερα αισθητή στα παιδιά και στις εισοδηματικά πλέον φτωχότερες ομάδες. Οι έμφυλες διαφορές παραμένουν, με τα κορίτσια να βρίσκονται περισσότερο εκτεθειμένα σε κίνδυνο μακροχρόνιας παραμονής στη φτώχεια σε σχέση με τα αγόρια. Το γεγονός ότι συν τω χρόνω περισσότερα παιδιά εγκλωβίζονται σε περιβάλλον αποστέρησης, συχνά χωρίς την προοπτική βελτίωσης της κατάστασης αυτής, είναι πιθανό να τα οδηγήσει σε περιορισμό των δυνατοτήτων στην υγεία, την ανάπτυξη, τη συμμετοχή και την ευημερία, υπονομεύοντας το παρόν τους και προεξοφλώντας το μέλλον τους.

Εμμονή φτώχειας στα παιδιά ανά όριο φτώχειας και φύλλο (2007 -2010)					
Πηγή: Eurostat					
Όριο φτώχειας		ΕΤΟΣ			
		2007 %	2008 %	2009 %	2010 %
40% του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος	Σύνολο	1,7	2,7	4,1	6,0
	Κορίτσια	1,4	2,2	5,1	7,8
	Αγόρια	2,0	3,2	3,1	4,2
50% του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος	Σύνολο	6,2	7,3	9,7	14,4
	Κορίτσια	6,5	8,7	9,8	17,4
	Αγόρια	5,8	6,0	9,7	11,4
60% του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος	Σύνολο	12,8	14,2	19,8	21,4
	Κορίτσια	13,4	16,7	19,8	24,6
	Αγόρια	12,1	12,0	19,9	18,3

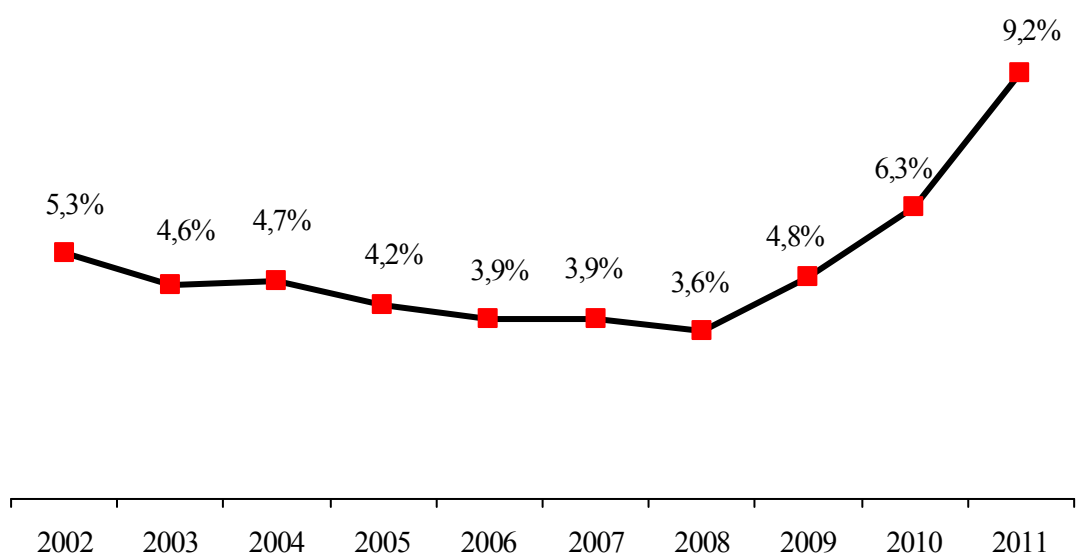
Η ανεργία αποτελεί τον πρωταρχικό παράγοντα για την επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης στην Ελλάδα. Ωστόσο, για το έτος 2011 η μέση ετήσια ανεργία βρισκόταν στο

³ Αναφέρεται στα νοικοκυριά των οποίων το ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα βρισκόταν κάτω από το όριο φτώχειας για το τρέχον έτος και τουλάχιστον για δύο από τα τρία προηγούμενα έτη.

17,7% και οι μακροχρόνια άνεργοι στο 49,6% των ανέργων. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για τον Φεβρουάριο του 2013 το ποσοστό ανεργίας ανήλθε σε 27%, ενώ από στοιχεία του τετάρτου τριμήνου του 2012 το 65,3% των ανέργων είναι μακροχρόνια άνεργοι (άνω των 12 μηνών) και το 37,8% μακράς διάρκειας μακροχρόνια άνεργοι (άνω των δύο ετών). Είναι, επίσης, σημαντικό να σημειωθεί ότι οι άνεργοι μεταξύ 30-64 ετών αποτελούσαν το 68% των ανέργων, ηλικίες που είναι περισσότερο πιθανό να έχουν οικογένειες και παιδιά, οι οποίοι μεταξύ 2011 και 2012 αυξήθηκαν κατά 33,9%.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία πολλά παιδιά είναι αρκετά πιθανό να ζουν σε νοικοκυριά τα οποία πλήττονται από την ανεργία με μικρότερη ή μεγαλύτερη ένταση. Το ποσοστό των παιδιών που ζει σε νοικοκυριά στα οποία η ένταση εργασίας είναι μηδενική έχει αυξηθεί κατά 2,9 μονάδες μεταξύ 2010 και 2011, με τη μέση ετήσια ανεργία να αυξάνεται από 12,6% σε 17,7% αντιστοίχως. Είναι απολύτως αναμενόμενο ότι το ποσοστό των παιδιών αυτών θα ξεπεράσει το 12% για το 2012, όπου η μέση ανεργία βρισκόταν στο 24,3%.

Ποσοστό των παιδιών (έως 17 ετών) που διαμένουν σε νοικοκυριά στα οποία κάποιος δεν εργάζεται (2002 -2011) Πηγή: Eurostat

Τα παιδιά, ηλικίας έως 18 ετών, που διαβιώνουν σε φτωχά νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας, αυξήθηκαν από 56% το 2010 σε 79,2% το 2011, ενώ με χαμηλή ένταση εργασίας παρέμειναν στα ίδια επίπεδα (62,5%). Η πολύ χαμηλή ένταση εργασίας στο νοικοκυριό πλήττει περισσότερο τα παιδιά που διαβιώνουν σε αυτά, των οποίων οι γονείς έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (μέχρι κατώτερη δευτεροβάθμια).

Παιδιά που διαμένουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας κατά επίπεδο εκπαίδευσης γονέων (2004-2011) Πηγή: Eurostat

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Μέχρι κατώτερη δευτεροβάθμια	6,6	7,2	7,3	7,3	6,9	3,1	6,3	14,0
Ανώτερη δευτεροβάθμια και μη τριτοβάθμια εκπαίδευση	3,1	3,6	3,9	3,7	3,2	3,1	5,2	8,6
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	1,8	2,0	1,8	1,8	1,5	1,6	1,5	2,6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Συνθήκες διαβίωσης - Κατανάλωση

Η οικονομική κρίση έχει οδηγήσει σε αύξηση του κοινωνικού αποκλεισμού για πολλά νοικοκυριά. Η αδυναμία πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες ή αντιμετώπισης καθημερινών αναγκών που έχουν το χαρακτηριστικό του «συνηθισμένου» σε μια ορισμένη κοινωνία, μπορεί να αναδείξει τον βαθμό που ορισμένα παιδιά στερούνται της δυνατότητας γενικότερης συμμετοχής τους σε κοινές δραστηριότητες. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, ο δείκτης της σοβαρής υλικής αποστέρησης, ο οποίος μετρά τα άτομα που για οικονομικούς κυρίως λόγους στερούνται τουλάχιστον τεσσάρων βασικών αγαθών και υπηρεσιών από ένα σύνολο εννέα (βλ. παρακάτω), έχει αυξηθεί σημαντικά στην Ελλάδα για το 2011.

	Σοβαρή υλική αποστέρηση Πηγή: Eurostat								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Σύνολο πληθυσμού	16,9	14,1	12,8	11,5	11,5	11,2	11,0	11,6	15,2
Σύνολο Ανηλίκων	12,6	10,6	10,1	9,5	9,7	10,4	12,2	12,2	16,4
Έως 6 ετών	12,7	10,5	10,1	10,9	9,0	9,1	12,3	11,8	15,7
6 έως 11 ετών	12,0	9,6	9,4	8,1	9,7	8,3	9,2	12,0	17,4
12 έως 17 ετών	13,2	11,6	10,6	9,6	10,6	13,7	15,1	12,9	16,1

Το 16,4% του συνόλου των ανηλίκων που εμφανίζονται περισσότερο ευάλωτοι στον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, κατατάσσει την Ελλάδα στην πέμπτη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποτελεί το υψηλότερο στην Ευρωζώνη, με σημαντική απόκλιση από το 7,4% του μέσου όρου των χωρών αυτών. Αντιστοιχεί επίσης σε 322.000 παιδιά έως 18 ετών αυξημένο κατά 89.000 άτομα, ποσοστιαία αύξηση της τάξης του 38,2%, μεταξύ 2010 και 2011, ενώ στην ηλικιακή ομάδα 6 έως 11 ετών η αύξηση φθάνει το 46,7%.

Υλική Αποστέρηση 2011						
	ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ					
	ΣΥΝΟΛΟ		ΦΤΩΧΟΙ		ΜΗ ΦΤΩΧΟΙ	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
	%	%	%	%	%	%
Αδυναμία πληρωμής μιας βδομάδας διακοπών	44,3	50,8	81,5	85,0	33,3	40,5
Δυσκολίες ανταπόκρισης στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών, δόσεις πιστωτικών καρτών ή δανείων	37,4	37,2	58,3	68,7	31,2	27,6
Οικονομική αδυναμία αντιμετώπισης έκτακτων δαπανών	26,6	34,5	59,5	68,4	16,8	24,2
Οικονομική αδυναμία για διατροφή που να περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας	8,6	10,6	21,6	44,3	4,8	0,4
Οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση	14,8	19,3	37,1	39,7	8,1	13,1
Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν τηλέφωνο (περιλαμβάνεται και το κινητό τηλέφωνο)	0,3	0,4	0,8	0,6	0,2	0,3
Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν έγχρωμη τηλεόραση	0,1	0,1	0,5	0,1	0,0	0,0
Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν πλυντήριο ρούχων	0,3	0,6	1,2	2,2	0,0	0,2
Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν ΙΧ επιβατηγό αυτοκίνητο	6,6	5,7	19,3	14,6	2,9	2,9

Από τον παραπάνω κατάλογο των μεταβλητών προκύπτει ότι εκείνες που διαμορφώνουν το δείκτη μέτρησης της σοβαρής υλικής αποστέρησης επί της ουσίας είναι οι πέντε πρώτες. Στα νοικοκυριά με παιδιά φαίνεται ότι υλικά αγαθά καθημερινής χρήσης όπως το τηλέφωνο, η τηλεόραση, το πλυντήριο ρούχων και το Ι.Χ. επιβατηγό αυτοκίνητο, είναι εξασφαλισμένα. Η αποστέρηση συνεπώς επικεντρώνεται στην εξυπηρέτηση τρεχουσών

καθημερινών ή έκτακτων οικονομικών αναγκών, μεταβάλλοντας κατά αυτόν τον τρόπο τις συνήθειες και τις προτεραιότητες των νοικοκυριών με παιδιά.

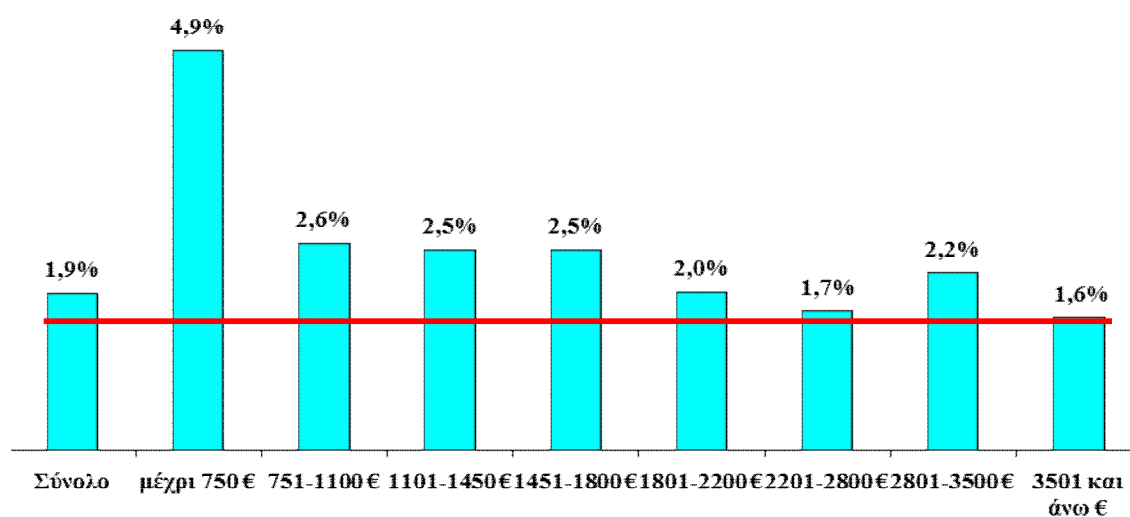
Από την άλλη πλευρά τα νοικοκυριά με ανήλικα παιδιά διαμορφώνουν ανάλογα με τις εισοδηματικές τους δυνατότητες, διαφορετικές προτεραιότητες στην κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών. Από τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. των οικογενειακών προϋπολογισμών, προκύπτει ότι για το 2010 στα νοικοκυριά με τουλάχιστον ένα ανήλικο παιδί και μηνιαίο εισόδημα έως 1.800€, οι δαπάνες για είδη διατροφής και μη οινοπνευματώδη ποτά, καθώς και για στέγαση, ύδρευση, καύσιμα και φωτισμό κύριας και δευτερεύουσας κατοικίας ξεπερνούσαν το 40% του συνόλου των μηνιαίων αγορών, σε αντίθεση με την υψηλότερη εισοδηματική ομάδα που για τις συγκεκριμένες ανάγκες δαπανούσε μόλις το 20,8% των μηνιαίων αγορών.

Ποσοστό των μηνιαίων αγορών στο σύνολο των αγορών των νοικοκυριών με τουλάχιστον ένα ανήλικο παιδί ανά μηνιαίο εισόδημα σε € (2010) Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ.									
	Σύνολο	μέχρι 750	751-1.100	1.101-1.450	1.451-1.800	1.801-2.200	2.201-2.800	2.801-3.500	3.501 και άνω
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Είδη διατροφής και μη οινοπνευματώδη ποτά	17,5	31,1	25,0	23,3	21,2	21,8	20,1	17,9	13,1
Μεταφορές	13,2	7,3	8,2	11,9	11,6	13,1	14,0	14,3	13,7
Στέγαση, ύδρευση, καύσιμα και φωτισμός κατοικίας	11,1	23,3	23,8	19,9	18,1	12,8	10,0	8,7	7,7
Ξενοδοχεία, καφενεία και εστιατόρια	10,0	7,5	7,3	7,9	8,8	10,1	10,6	11,2	10,3
Διάφορα αγαθά και υπηρεσίες	9,4	5,7	5,4	6,6	7,1	8,0	8,5	9,2	11,3
Είδη ένδυσης και υπόδησης	7,8	7,0	6,6	6,2	8,4	6,9	8,2	7,5	8,3
Εκπαίδευση	6,3	1,1	3,9	3,3	4,7	5,0	5,4	5,4	8,1
Διαρκή αγαθά οικιακής χρήσης	6,3	3,9	4,4	4,8	4,8	4,5	5,7	6,2	7,5
Αναψυχή και πολιτισμός	5,9	1,5	2,0	3,6	2,9	4,6	5,5	5,6	7,7
Υγεία	5,6	2,4	5,3	4,6	4,1	4,5	4,4	6,1	6,5
Επικοινωνίες	3,7	2,8	3,5	3,0	3,7	4,5	4,0	4,6	3,4
Οινοπνευματώδη ποτά και καπνός	3,3	6,4	4,7	4,7	4,6	4,2	3,5	3,2	2,4

Τα νοικοκυριά με ανήλικα παιδιά που διαθέτουν χαμηλό εισόδημα, είναι δυνατό να ακολουθήσουν καταναλωτικές συμπεριφορές φαινομενικά ανορθολογικές στην προσπάθειά τους να μην αποκλίνουν από τα κυρίαρχα καταναλωτικά πρότυπα και να περιορίσουν τις όποιες επιπτώσεις από το κοινωνικό στιγματισμό της φτώχειας. Οι δαπάνες για είδη ένδυσης και υπόδησης έχουν τη μικρότερη αρνητική απόκλιση από το μέσο όρο των αγορών των νοικοκυριών στα συγκεκριμένα είδη και αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την κοινωνική αποδοχή των παιδιών. Οι συγκεκριμένες δαπάνες εμφανίζουν μάλιστα αυξητικές τάσεις από το 2008.

Ποσοστό των μηνιαίων αγορών για Παιδικά και βρεφικά είδη ένδυσης στο σύνολο των αγορών (2010)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Ωστόσο, αυτή η κατανομή των δαπανών αναγκάζει τα φτωχότερα στρώματα να περιορίσουν άλλες ανάγκες των παιδιών που αφορούν την εκπαίδευσή τους, οξύνοντας τις ανισότητες, καθώς και άλλες που σχετίζονται με την ευρύτερη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, όπως οι εκπαιδευτικές εκδρομές (μουσεία, θέατρα, κλπ), η αγορά γραφική ύλης και ειδών σχεδίου, κ.α.

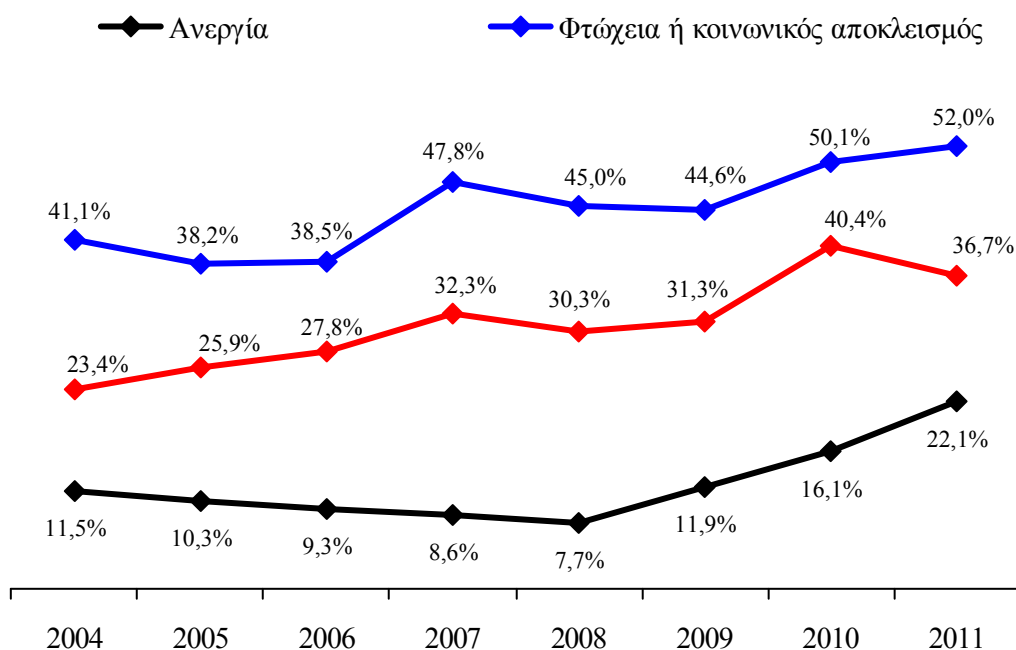
Παράλληλα, τα νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα εμφανίζονται να ακολουθούν συνήθειες επιβλαβείς για την υγεία των μελών τους, όπως η σχετικά υψηλότερη κατανάλωση καπνού και σε μικρότερο ποσοστό αλκοόλ, ενώ δαπανούν μικρότερο μέρος των εισοδημάτων τους για την υγεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Παιδιά Μετανάστες

Οι μετανάστες στην Ελλάδα αποτελούν το 7,3% του συνολικού πληθυσμού (2011). Η αναλογία αυτή παραμένει σταθερή τα τελευταία χρόνια με μια μικρή αυξητική τάση. Η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα ήταν από τις πρώτες που αντιμετώπισαν τις νέες οικονομικές αλλαγές. Ενώ ο κίνδυνος φτώχειας έχει μειωθεί από 40,4% το 2010 σε 36,7% το 2011, ο δείκτης της φτώχειας ή κοινωνικός αποκλεισμός έχει αυξηθεί από 50,1% το 2010 σε 52,0% το 2011. Η σύγκριση των δεικτών δείχνει ότι οι μετανάστες είναι περισσότερο ευάλωτοι στη συσσώρευση πολλαπλών μειονεξιών και εκτεθειμένοι στις συνθήκες ακραίας φτώχειας. Οι περιπτώσεις των ατόμων αυτών που χαρακτηρίζονται από φτώχεια και σοβαρή υλική αποστέρηση και χαμηλή ένταση εργασίας στο νοικοκυριό, αυξήθηκαν από 2,6% το 2010 σε 5,2% το 2011, ενώ η ανεργία για το 2012 κυμαίνεται στο 33,8%, στοιχείο που υποδηλώνει την πιθανή μελλοντική επιδείνωση των παραπάνω δεικτών.

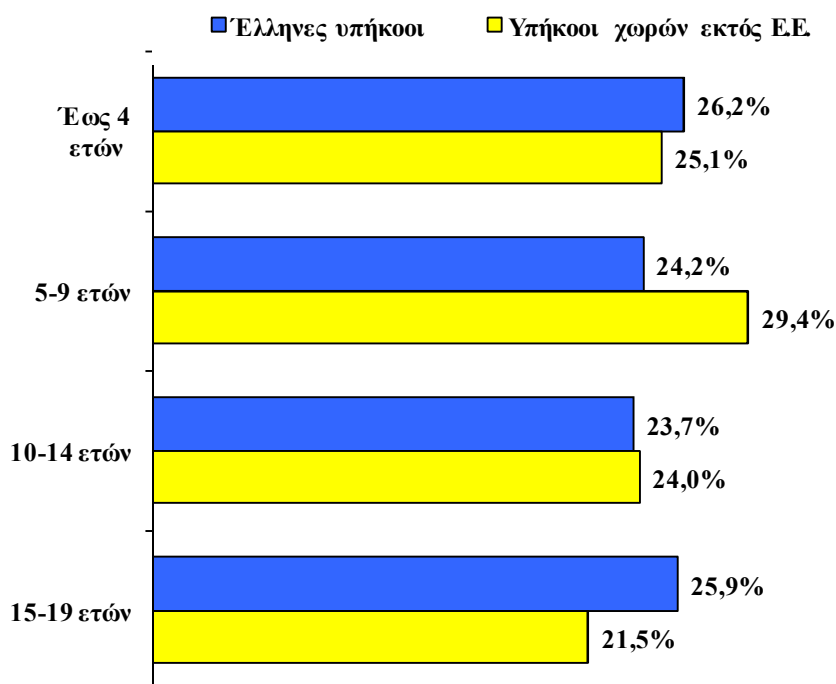
Δείκτες Αποστέρησης Μεταναστών 2004-2011 ΠΗΓΗ: Eurostat

Οι ανήλικοι μετανάστες στην Ελλάδα υπολογίζονται σε 206.000 άτομα από τα οποία οι 200.000 προέρχονται από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα παιδιά εκτός χωρών της Ε.Ε. αποτελούν το 10,2% του συνόλου των παιδιών στην Ελλάδα, ενώ η αναλογία αυτή εμφανίζει χαμηλή τάση αύξησης σε σχέση με το 2008 (8,7%). Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., το 86% προέρχονται από χώρες με υψηλό δείκτη ανάπτυξης, το 13,5% από χώρες με μέσο δείκτη ανάπτυξης και το 0,5% με χαμηλό. Τα αγόρια είναι ελαφρώς περισσότερα

από τα κορίτσια (54% έναντι 46%), ενώ η αντίστοιχη αναλογία στα παιδιά ελληνικής υπηκοότητας είναι 51,2% με 48,9%. Αξιοσημείωτη είναι η μεγαλύτερη αναλογία των αγοριών (59,5%) που προέρχονται από χώρες χαμηλού δείκτη ανάπτυξης.

Κατανομή ατόμων έως 19 ετών ανά ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα (2011) Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Το 2011 χορηγήθηκαν συνολικά 549.604 άδειες παραμονής σε μετανάστες στην Ελλάδα. Από τα στοιχεία της Eurostat, το 21% των περιπτώσεων αυτών (115.319 άτομα) αφορούσαν ανηλίκους κάτω των 14 ετών, ενώ αν προστεθεί η ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών, το ποσοστό αυτό φθάνει το 27% (146.964 άτομα), με το 84,5% των παιδιών αυτών να προέρχονται από την Αλβανία. Το 54,5% των παιδιών που διαθέτουν άδεια παραμονής είναι μέχρι 9 ετών. Επιπλέον από τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. όπως αναφέρθηκαν παραπάνω για το 2011 οι μετανάστες ηλικίας έως 14 και έως 19 ετών υπολογίζονταν σε 171.486 και 218.535 αντίστοιχα. Με βάση τα στοιχεία για τις άδειες παραμονής, υπάρχουν επίσημα καταγεγραμμένα 56.167 και 71.571 παιδιά έως 14 και έως 19 χρονών που αντιστοιχούν σε ένα στα τρία παιδιά μετανάστες από χώρες εκτός Ε.Ε., των οποίων το καθεστώς παραμονής είναι αδιευκρίνιστο.

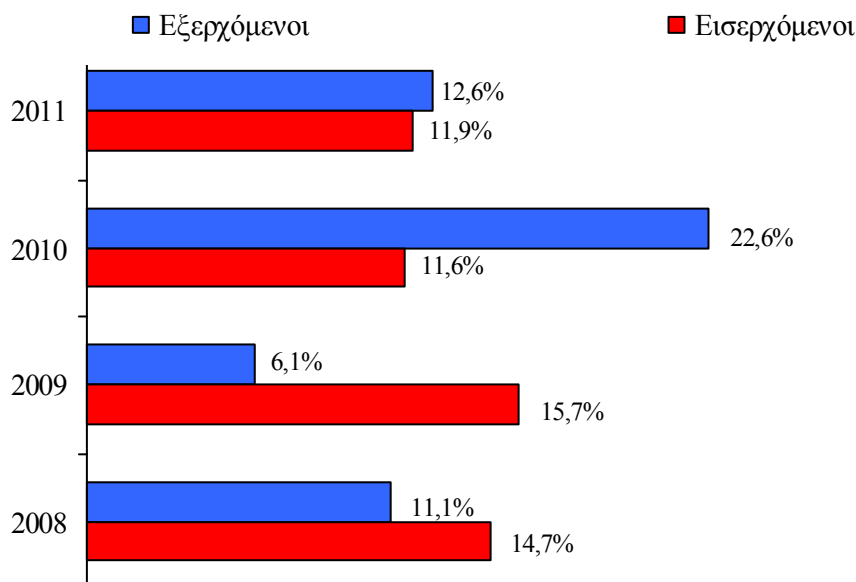
Σύμφωνα με στοιχεία από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. για τη μετανάστευση στην Ελλάδα υπολογίζεται ότι την τελευταία τετραετία κατά μέσο όρο ετησίως 13.000 περίπου παιδιά και νέοι έως 19 ετών μεταναστεύουν στη χώρα. Συνολικά από το 2008 έως το 2011 έχουν

εισέλθει 51.184 παιδιά και νέοι ηλικίας έως 19 ετών που αναλογούν στο 13,2% του συνόλου των εισερχομένων μεταναστών και 38.630 παιδιά έως 14 ετών που αναλογούν στο 9,9% αντίστοιχα. Τα βρέφη και τα νήπια έως 4 ετών είναι η μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα που αντιστοιχεί στο 32,1% των παιδιών εισερχομένων μεταναστών για το 2011, έχοντας μειωθεί από το 41,1% που ήταν το 2008.

Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια άρχισε να αυξάνεται ένα μεταναστευτικό ρεύμα από την Ελλάδα προς το εξωτερικό. Από το 2008 έχουν μεταναστεύσει από τη χώρα 357.820 άτομα, από τα οποία 52.299 είναι έως 19 ετών και 36.466 έως 14 ετών, δηλαδή το 14,6% και το 10,2% αντίστοιχα. Από το 2010 υπολογίζονται και οι Έλληνες υπήκοοι που μεταναστεύουν, οι οποίοι αποτελούσαν για το 2011 το 50% του εξερχομένου μεταναστευτικού πληθυσμού.

Άτομα έως 19 ετών στο σύνολο των Μεταναστών

Πηγή : ΕΛ.ΣΤΑΤ

Το 2011 υπολογίζονται περίπου σε 29.000 τα άτομα έως 19 χρονών και 21.000 τα παιδιά έως 14 χρονών που μετανάστευσαν προς και από την Ελλάδα. Μάλιστα και στις δύο περιπτώσεις εισερχόμενης και εξερχόμενης μετανάστευσης τα πολύ μικρά παιδιά έως 4 ετών αποτελούν το ένα τρίτο του συνόλου.

Τα παραπάνω στοιχεία αφορούν σε επίσημες καταγραφές της μετανάστευσης. Υπάρχει ωστόσο το φαινόμενο της παράνομης εισερχόμενης μετανάστευσης, της οποίας η συστηματική καταγραφή είναι περισσότερο δύσκολο να πραγματοποιηθεί. Σε γενικές γραμμές η παράνομη μετανάστευση είναι αρκετά πιθανό να εμφανίζει μείωση κρίνοντας από την αντίστοιχη μείωση των συλληφθέντων από τις αστυνομικές και λιμενικές αρχές για παράνομη είσοδο και παραμονή στην χώρα. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Δημόσιας

Τάξης και Προστασίας του Πολίτη για το 2012 πραγματοποιήθηκαν 76.878 συλλήψεις ατόμων για παράνομη είσοδο και παραμονή, μειωμένες κατά 22,6% συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά και κατά 42% με το 2010. Στους ανηλίκους η αντίστοιχη μείωση ήταν 8,5% συγκριτικά με το 2011 και 49% με το 2010. Ο υψηλός αριθμός των παιδιών λαθρομεταναστών, ανεξάρτητα της μείωσής του, επιβάλλει τη μέριμνα για το καθεστώς, τις συνθήκες παραμονής τους και την προστασία τους.

Συλληφθέντες Ανήλικοι για Παράνομη είσοδο και παραμονή Πηγή: Υπουργείο Δημ. Τάξης και Προστασίας του Πολίτη		
Έτος Σύλληψης	Αριθμός Ανηλίκων	Ποσοστό στο σύνολο των Συλληφθέντων
2006	11.599	12,2%
2007	16.741	14,9%
2008	18.193	12,4%
2009	13.365	10,6%
2010	11.370	8,6%
2011	6.380	6,4%
2012	5.839	7,6%
ΣΥΝΟΛΟ	83.487	10,6%

Η ανάγκη για προστασία των ανηλίκων παρανόμων μεταναστών και προσφύγων και η έλλειψη γνώσεων των δυνατοτήτων και δικαιωμάτων τους αποδεικνύεται και από το συγκριτικά περιορισμένο αριθμό αιτήσεων ασύλου που αφορούν την εν λόγω ηλικιακή ομάδα.

	Αιτήσεις ασύλου Πηγή: Eurostat				
	2008	2009	2010	2011	2012
Σύνολο	19.885	15.925	10.275	9.310	9.575
Σύνολο κάτω των 18 ετών	1.240	790	465	555	510
Κάτω των 14 ετών	435	200	175	250	280
14-17 ετών	805	590	290	305	230

Οι αιτήσεις ασύλου των ανηλίκων εμφανίζουν σημαντική μείωση από το 2008, γεγονός που οφείλεται στον περιορισμό των αιτήσεων από άτομα προερχόμενα από το Αφγανιστάν και το Πακιστάν. Ενώ το 2008 οι αιτήσεις των ατόμων που προέρχονταν από τις

χώρες αυτές ανέρχονταν στο 71% του συνόλου, για το 2012 φθάνουν στο 38,2%. Από την άλλη πλευρά έχουν αυξηθεί σημαντικά οι αιτήσεις, ιδιαίτερα από παιδιά κάτω των 14 ετών προερχόμενα από την Αλβανία κυρίως και τη Γεωργία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Το δικαίωμα των παιδιών στην ιθαγένεια

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρο 7, παρ. 1) κατοχυρώνει, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα του παιδιού να έχει ιθαγένεια. Το δικαίωμα στην ιθαγένεια, και μάλιστα με συγκεκριμένη αναφορά στο παιδί, προβλέπεται και από άλλα διεθνή κείμενα¹ που αναφέρονται σε ανθρώπινα δικαιώματα και δεσμεύουν την Ελλάδα, ενώ σχετική πρόβλεψη υπήρχε στη Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Παιδιού του 1959 (αρχή 3), αποδεικνύοντας ότι αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα όλων των παιδιών. Η απόκτηση της ιθαγένειας αποτελεί ένα πολύ ευαίσθητο θέμα, σε σχέση με το οποίο υπήρξαν και συνεχίζουν να υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα κράτη. Αυτή δε προσδιορίζεται είτε με βάση την ιθαγένεια των γονέων (δίκαιο του αίματος) είτε με βάση τον τόπο γέννησης (δίκαιο του εδάφους). Λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω, αποτελεί πολύ συνηθισμένο φαινόμενο το παιδί να μένει χωρίς ιθαγένεια αν στη χώρα που έχει γεννηθεί η ιθαγένεια δεν αποκτάται σύμφωνα με τον τόπο γέννησης αλλά με βάση την ιθαγένεια των γονέων και, ταυτόχρονα, οι γονείς του να στερούνται ιθαγένειας. Αν και στόχος του συγκεκριμένου άρθρου είναι να μην υπάρχει κανένα παιδί χωρίς ιθαγένεια, η Δ.Σ.Δ.Π. δεν υιοθετεί κάποιον από τους δυο τρόπους απόκτησής της και αφήνει τη δυνατότητα καθορισμού του θέματος στην ευχέρεια κάθε κράτους, με αποτέλεσμα να είναι υπαρκτός ο κίνδυνος το παιδί να μείνει χωρίς ιθαγένεια.

Η ιθαγένεια εκφράζει τη σχέση κράτους - πολίτη και σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί προαπαιτούμενο για την άσκηση άλλων δικαιωμάτων ή για την απολαβή διαφόρων ευνοϊκών μέτρων, τόσο πριν όσο και μετά την ενηλικίωση του ατόμου. Είναι σαφές λοιπόν ότι η απόκτηση ιθαγένειας αποτελεί κρίσιμο δικαίωμα που οδηγεί το παιδί στο να απολαμβάνει και άλλα δικαιώματα, όπως για παράδειγμα της διπλωματικής προστασίας από το κράτος. Παραδοσιακά ο Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας υιοθετούσε το δίκαιο του αίματος ως βασική αρχή για την απόδοση της ιθαγένειας. Η ψήφιση του Ν. 3838/2010, ο οποίος επέφερε τροποποιήσεις στον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, ενίσχυσε το δίκαιο του εδάφους για την απόκτηση ιθαγένειας και, μάλιστα, σε μια περίπτωση, σχεδόν στην απόλυτη μορφή του, δηλαδή χωρίς την ύπαρξη αυστηρών προϋποθέσεων. Σε ό,τι αφορά την απόκτηση ιθαγένειας από τα παιδιά (ανήλικους), ξεχωρίζουν τρία σημεία που εισάγουν οι ρυθμίσεις του Ν. 3838/2010, τα οποία είναι φανερό ότι κατοχυρώνουν με ευνοϊκότερο τρόπο το δικαίωμα του παιδιού στην ιθαγένεια.

---

¹ Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 24, παρ. 3) (κυρώθηκε με τον Ν. 2462/1997), Διεθνής Σύμβαση περί μειώσεως του αριθμού των περιπτώσεων ανιθαγενείας (κυρώθηκε με τον Ν. 535/1977), Διεθνής Σύμβαση για το Καθεστώς των Ανιθαγενών, Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (άρθρο 15).

Το πρώτο σημείο αναφέρεται στην εκ γεννήσεως αυτοδίκαια απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας για όποιο παιδί γεννηθεί σε ελληνικό έδαφος από γονείς εκ των οποίων ο ένας έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, όπου και κατοικεί μόνιμα από τη γέννησή του.² Είναι εμφανές ότι η παραπάνω ρύθμιση, εφόσον προϋποθέτει τη γέννηση στην Ελλάδα ενός εκ των γονέων του παιδιού, αναφέρεται σε παιδιά μεταναστών δεύτερης γενιάς, δηλαδή, αποδίδει την ελληνική ιθαγένεια σε τρίτης γενιάς μετανάστες που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από τη νόμιμη αλλά βάσει της μόνιμης παραμονής και γέννησης ενός εκ των γονέων τους στην Ελλάδα. Η παραπάνω πρόβλεψη προστέθηκε στις ήδη υπάρχουσες διατάξεις³ που υιοθετούσαν σε εξαιρετικές περιπτώσεις⁴ το δίκαιο του εδάφους ως τρόπου απόκτησης της ιθαγένειας.

Το δεύτερο σημείο αναφέρεται στην απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας από παιδί αλλοδαπών που γεννιέται και συνεχίζει να ζει στην Ελλάδα από γονείς που και οι δυο διαμένουν μόνιμα και νόμιμα στη Χώρα επί πέντε τουλάχιστον συνεχή έτη. Η απόκτηση της ιθαγένειας γίνεται ύστερα από κοινή τους σχετική δήλωση και αίτηση εγγραφής του παιδιού στο δημοτολόγιο του δήμου μόνιμης κατοικίας του, εντός τριών ετών από τη γέννησή του. Αν το παιδί γεννήθηκε πριν τη συμπλήρωση της πενταετούς νόμιμης διαμονής και των δύο γονέων του στην Ελλάδα, η παραπάνω κοινή δήλωση και αίτηση εγγραφής πραγματοποιείται μετά την παρέλευσή της και η ιθαγένεια αποκτάται από τη στιγμή υποβολής τους.⁵ Σύμφωνα με την παραπάνω ρύθμιση, η ελληνική ιθαγένεια αποδίδεται σε δεύτερης γενιάς μετανάστες που γεννήθηκαν στην Ελλάδα με την προϋπόθεση όμως της πενταετούς όχι μόνο μόνιμης, όπως προβλέπεται στην προηγούμενη περίπτωση, αλλά και νόμιμης παραμονής και των δύο γονέων τους στην Ελλάδα.

Το τρίτο αξιοπρόσεκτο σημείο των τροποποιήσεων στον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας είναι η δυνατότητα απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας από παιδιά αλλοδαπών που έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς την παρακολούθηση έξι τουλάχιστον τάξεων ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα και κατοικούν μόνιμα και νόμιμα στη Χώρα με τη συμπλήρωση του εξαετούς χρόνου φοίτησης, ύστερα από κοινή δήλωση και αίτηση των γονέων τους για εγγραφή στο δημοτολόγιο του δήμου μόνιμης κατοικίας μέσα σε τρία έτη από τη συμπλήρωση του χρόνου αυτού.⁶ Αν η παραπάνω δήλωση δεν υποβληθεί εντός τριών ετών από τη συμπλήρωση του χρόνου φοίτησης σε ελληνικό σχολείο, τότε, μέχρι το παιδί να

---

² Άρθρο 1, παρ. 2α Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, όπως αυτό αντικαταστάθηκε βάσει του Ν. 3838/2010, άρθρο 1, παρ. 1.

³ Άρθρο 1, παρ. 2 Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, όπως κυρώθηκε με τον Ν. 3284/2004.

⁴ Εφόσον κάποιος δεν αποκτά αλλοδαπή ιθαγένεια ή είναι άγνωστης ιθαγένειας.

⁵ Άρθρο 1Α, παρ. 1 Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, όπως αυτό προστέθηκε βάσει του Ν. 3838/2010, άρθρο 1, παρ. 2.

⁶ Άρθρο 1Α, παρ. 2 Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, όπως αυτό προστέθηκε βάσει του Ν. 3838/2010, άρθρο 1, παρ. 2.

ενηλικιωθεί, η ιθαγένεια μπορεί να αποκτηθεί από την υποβολή της δήλωσης. Η ρύθμιση αυτή αποδίδει την ελληνική ιθαγένεια σε παιδιά που δεν έχουν ούτε αυτά ούτε οι γονείς τους γεννηθεί στην Ελλάδα με τις προϋποθέσεις της εξαιτούς φοίτησής τους σε ελληνικό σχολείο και της νόμιμης και μόνιμης κατοικίας τους στην Ελλάδα.

Το παραπάνω κενό που αναφέρθηκε ότι αφήνει σε θεσμικό επίπεδο η Δ.Σ.Δ.Π., σε συνδυασμό με την κρίση ως αντισυνταγματικού του Ν. 3838/2010, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 460/2013 πρόσφατη απόφαση⁷ της Ολομέλειας του ΣτΕ και την αναμενόμενη τροποποίηση στον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, έχει ως αποτέλεσμα να εκφράζονται προβληματισμοί για την πραγμάτωση του δικαιώματος του παιδιού στην ιθαγένεια, καθώς οι παραπάνω ρυθμίσεις που κρίθηκαν αντισυνταγματικές παρείχαν το περιθώριο σε πολλά παιδιά -που σε διαφορετική περίπτωση πιθανόν να ήταν ανιθαγενή- να αποκτήσουν ιθαγένεια. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι υπέρ του Ν. 3838/2010 τάχθηκαν πολλοί φορείς και οργανώσεις που ασχολούνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα του παιδιού [Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Συνήγορος του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού)]. Όπως αποδεικνύεται από στατιστικά στοιχεία, η αύξηση των παιδιών που απόκτησαν την ελληνική ιθαγένεια μετά την υιοθέτηση του Ν. 3838/2010 είναι αξιοσημείωτη στις ηλικιακές ομάδες των παιδιών έως 15 ετών και 15 έως 19 ετών.

Απόκτηση ιθαγένειας⁸ Πηγή: Eurostat				
	2008	2009	2010	2011
Κάτω των 15 ετών	-	1.471	1.711	3.258
15 έως 19 ετών	695	608	467	1.712
Σύνολο ηλικιών	16.922	17.019	9.387	17.533

⁷ Για το περιεχόμενο και το σκεπτικό της απόφασης βλέπε: <http://www.ste.gr/portal/page/portal/StE/ProsفاتesApofaseis#a254>

⁸ Αναφέρεται στη χορήγηση ιθαγένειας σε άτομα που προηγουμένως κατείχαν ιθαγένεια άλλης χώρας ή δεν είχαν καθόλου ιθαγένεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ασφάλεια - Προστασία και Παραβατικότητα ανηλίκων

Η εγκληματικότητα στην Ελλάδα που αυξήθηκε μετά το 2008, παραμένει σε υψηλά επίπεδα, αλλά με σταθεροποιητικές τάσεις. Ωστόσο, έχουν αυξηθεί εγκλήματα που αφορούν τον ιδιωτικό και οικογενειακό χώρο, όπως οι ληστείες εντός οικιών (175% από το 2010 στο 2012), αλλά και τα εγκλήματα του νόμου περί όπλων (26,6% αντίστοιχα). Παράλληλα σύμφωνα με στοιχεία από την Υπηρεσία Δίωξης Οικονομικού και Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας, για το 2012 από σύνολο 3.193 υποθέσεων ηλεκτρονικού εγκλήματος το 13% αφορούσαν την πορνογραφία ανηλίκων και 11% τις απειλές μέσω διαδικτύου, περιπτώσεις που σχετίζονται εμμέσως ή αμέσως και με τα παιδιά.

Η αύξηση της εγκληματικότητας, ή η αίσθηση ανασφάλειας, είναι ένα φαινόμενο που άρχισε να επηρεάζει περισσότερο τα νοικοκυριά με παιδιά κυρίως μετά το 2008. Η αύξηση αυτή είναι η μεγαλύτερη που έχει σημειωθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κατατάσσοντας την Ελλάδα στη δεύτερη θέση μετά την Βουλγαρία στο σύνολο και στα μη φτωχά νοικοκυριά με παιδιά και τέταρτη στα φτωχά νοικοκυριά. Όσον αφορά τον τύπο νοικοκυριού των τελευταίων, περισσότερο φαίνεται να έχουν επηρεαστεί από την εγκληματικότητα, τη βία και τους βανδαλισμούς στην περιοχή διαμονής τα νοικοκυριά με δύο παιδιά και τα πολυμελή, καθώς και εκείνα με τρεις ή περισσότερους ενήλικες και παιδιά.

Εγκληματικότητα, Βία ή Βανδαλισμοί στη Περιοχή Διαμονής πηγή: Eurostat									
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά	2003 %	2004 %	2005 %	2006 %	2007 %	2008 %	2009 %	2010 %	2011 %
Σύνολο	10,3	8,0	8,4	8,5	11,1	13,4	17,1	21,3	21,5
Φτωχοί	8,8	7,0	4,8	6,4	10,4	9,8	14,8	20,2	23,5
Μη Φτωχοί	10,8	8,3	9,3	9,1	11,2	14,4	17,7	21,7	20,9

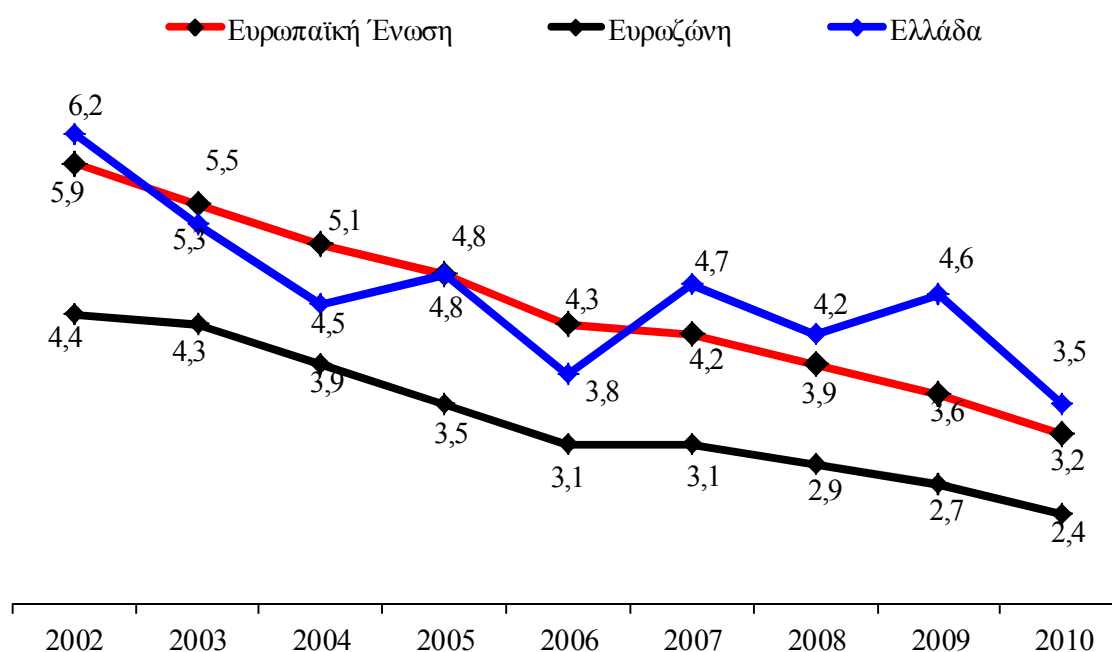
Οι κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης έχουν εκθέσει τα παιδιά στην Ελλάδα περισσότερο σε κινδύνους που αφορούν την ασφάλεια και την προστασία τους. Από στατιστικά στοιχεία της Εθνικής τηλεφωνικής γραμμής για τα παιδιά S.O.S. από το Χαμόγελο του παιδιού, προκύπτει ότι υπήρξε μια αύξηση των κλήσεων για θέματα παιδιών κατά 7,6% μεταξύ 2011 και 2012, από τις οποίες το 24,4% αφορούσε παιδιά σε κίνδυνο. Από τις περιπτώσεις σοβαρών περιστατικών κακοποίησης ανηλίκων για το 2011, το 51% αφορούσε σωματική κακοποίηση και το 42% παραμέληση/ εγκατάλειψη. Παράλληλα, αυξήθηκαν τα αιτήματα για ενίσχυση σε είδος οικογενειών με παιδιά κατά 44,9% μεταξύ

2011 και 2012, ενώ και στην τηλεφωνική γραμμή για εξαφανισμένα παιδιά Amber alert, οι κλήσεις αυξήθηκαν κατά 17,2%.

Παρά τις όποιες κοινωνικό-οικονομικές εξελίξεις που επηρεάζουν άμεσα την προστασία των παιδιών και καθιστούν το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον πιο ανασφαλές για τα ίδια, τα παιδιά στην Ελλάδα διαχρονικά εμφανίζονται περισσότερο επιρρεπή σε καθημερινούς κινδύνους, κρίσιμους ακόμα και για τη ζωή τους. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat τα παιδιά ως 19 ετών στην Ελλάδα εμφανίζουν υψηλότερο δείκτη θνησιμότητας από την έκθεση τους σε εξωτερικές αιτίες νοσηρότητας και θνησιμότητας, συγκριτικά προς τις χώρες της Ευρωζώνης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης γενικότερα. Ιδιαίτερα τα ατυχήματα αποτελούν το 23,4% των συνολικών αιτιών θανάτου για παιδιά και νέους έως 19 ετών, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 19,6% για τις χώρες της Ευρωζώνης και 20,8% για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μάλιστα τα ποσοστά αυτά αυξάνονται παράλληλα με την ηλικία των παιδιών, ενώ τα αγόρια εμφανίζονται περισσότερο εκτεθειμένα σε αυτούς τους κινδύνους.

Δείκτης θνησιμότητας από ατυχήματα σε Παιδιά 0 - 15 Ετών 2002-2010

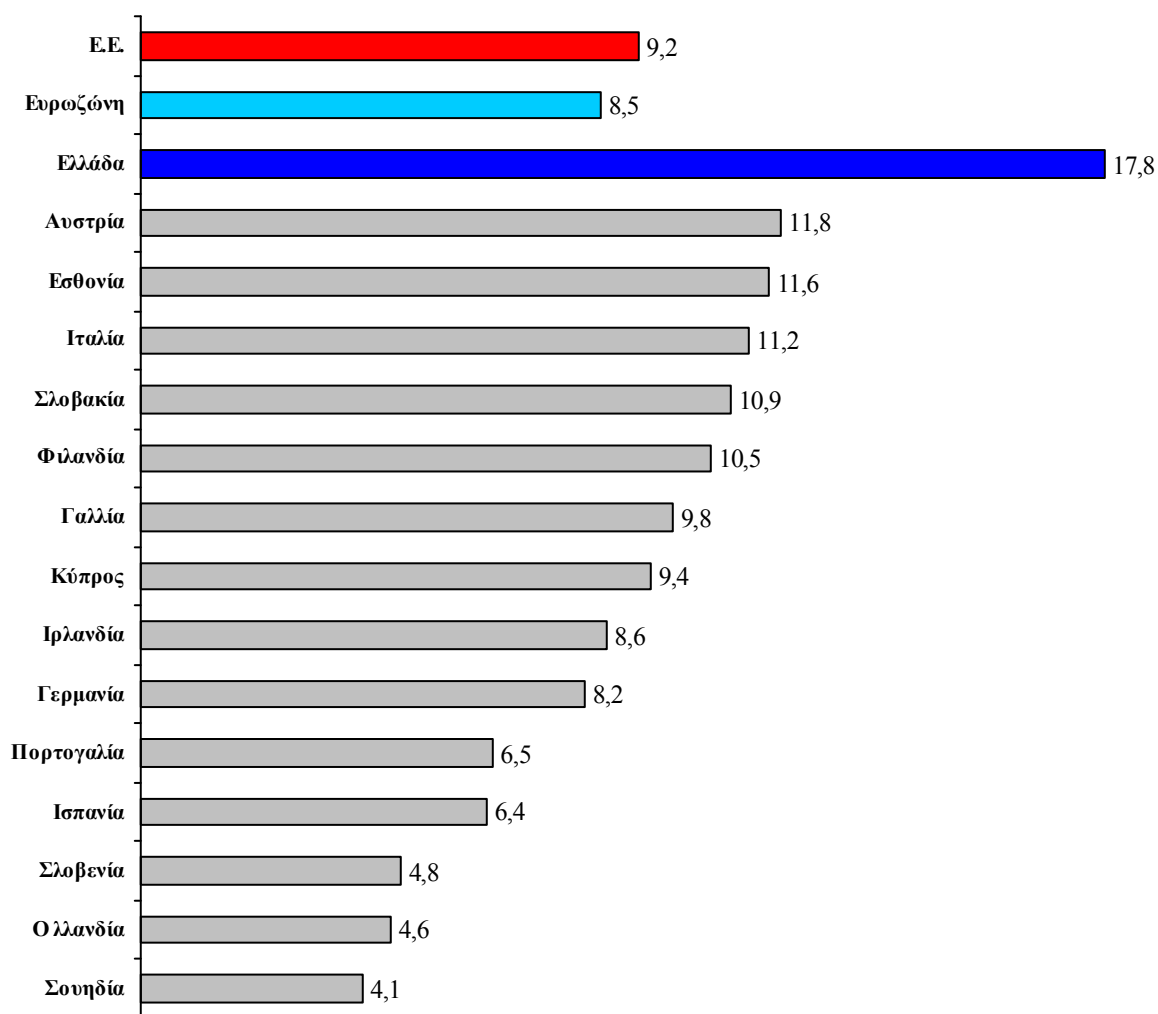
Πηγή: Eurostat

Ιδιαίτερα αυξημένα παραμένουν στην Ελλάδα τα ατυχήματα των παιδιών και νέων, κυρίως στις ηλικίες μεταξύ 15 ως 19 χρονών, που οφείλονται σε μεταφορές-συγκοινωνίες (Transport accidents) και περιλαμβάνουν όλες τις περιπτώσεις των τροχαίων, αεροπορικών, σιδηροδρομικών και ναυτικών ατυχημάτων. Ακόμα και στις μικρότερες ηλικίες, έως 15 ετών, οι θάνατοι παιδιών που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία στην Ελλάδα, αναλογούν στο

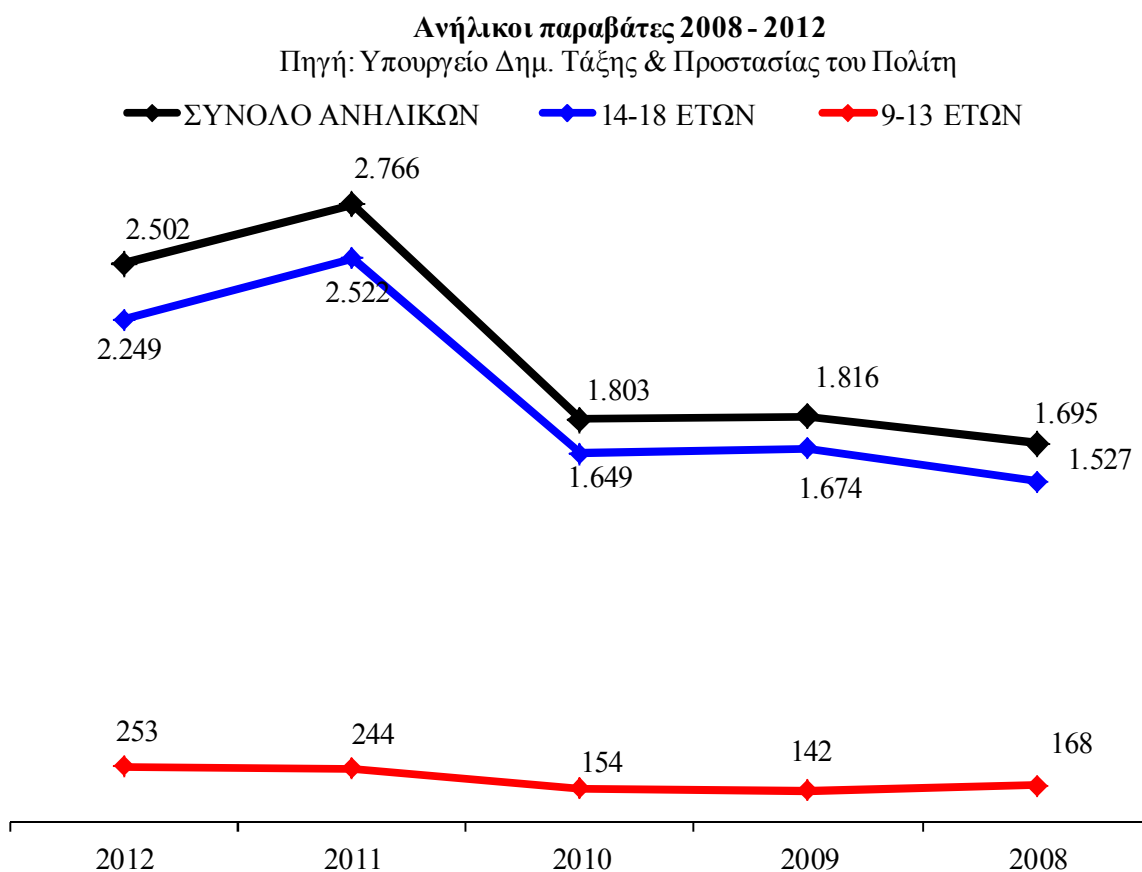
5,6% του συνόλου, ενώ στις χώρες της Ευρωζώνης στο 2,8%. Τα αγόρια είναι περισσότερο επιρρεπή σε ατυχήματα αυτού του είδους, ιδιαίτερος στις ηλικίες 15-19 ετών που αποτελούν το 76% των περιπτώσεων. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει διαχρονικά μείωση των αιτιών θανάτου των παιδιών από ατυχήματα, η απόκλιση από τις πιο ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης είναι ακόμα σημαντική και για το λόγο αυτό είναι επιτακτική η ανάγκη για ανάληψη δράσεων ενημέρωσης και προστασίας, των παιδιών από συνθήκες υψηλού κινδύνου για τη ζωή τους.

**Δείκτης θνησιμότητας ανά 100.000 κατοίκους από ατυχήματα σε
Μεταφορές - Μετακινήσεις (2010)
15 -19 ΕΤΩΝ Πηγή: Eurostat.**

Η αύξηση της εγκληματικότητας των τελευταίων ετών επηρεάζει όχι μόνο την ασφάλεια των παιδιών αλλά και τις αντιδράσεις τους και τις συμπεριφορές τους. Η παραβατικότητα των ανηλίκων έχει αυξηθεί εντυπωσιακά κυρίως μεταξύ των ετών 2010 και 2011 κατά 53,4%, ακολουθώντας αντιστοίχως την συνολική εγκληματικότητα, ενώ για το 2012 έχει μειωθεί ελαφρώς σημειώνοντας τάση εξισορρόπησης σε υψηλά ωστόσο επίπεδα.

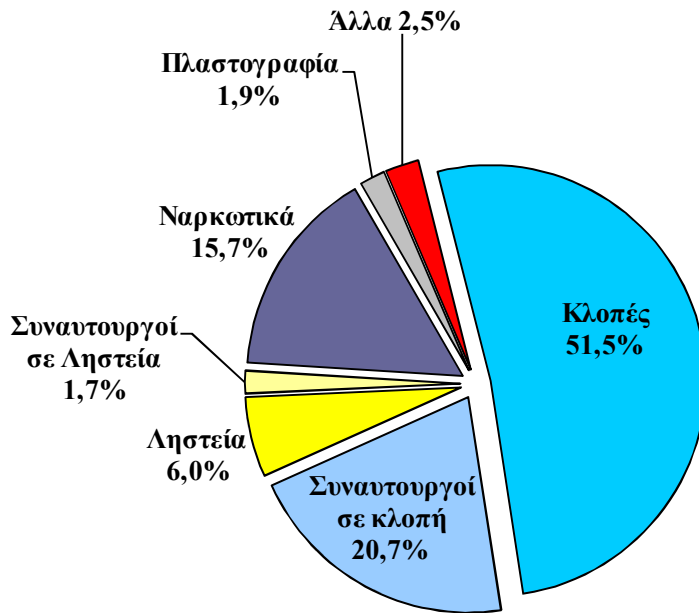
Περισσότερο εντυπωσιακή είναι η αύξηση των συλληφθέντων από τις αστυνομικές αρχές δραστών ηλικίας μεταξύ 9 έως 13 ετών, η οποία ξεπερνά την αντίστοιχη των μεγαλύτερων παιδιών, μεταξύ 2010 και 2011, εφόσον φθάνει το 58%. Τα στοιχεία αυτά θέτουν ένα βασικό ζήτημα που αφορά την ίδια την αντίληψη για τη προστασία των ανηλίκων και είναι δυνατόν να αναδείξουν στο μέλλον διλήμματα για την προστασία των παιδιών από την κοινωνία ή της κοινωνίας από συμπεριφορές των παιδιών.

Από στοιχεία του Υπουργείου Δημ. Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, για το 2012, οι περισσότεροι ανήλικοι παραβάτες είναι αγόρια (87,1%), ενώ τα 2/3 είναι ημεδαποί και το 33,8% είναι αλλοδαποί. Οι δράσεις τους, δε, αφορούν σε ποσοστό 72,2% σε κλοπές ή συναυτουργία σε αυτές, στο νόμο περί ναρκωτικών, σε ληστείες και συναυτουργία σε αυτές (7,7%), ενώ στα άλλα συγκαταλέγονται απλή σωματική βλάβη (2,1%), ανθρωποκτονία με πρόθεση (0,2%) και βιασμός (0,2%).

Ανήλικοι δράστες κατά κατηγορία αδικημάτων (2012)

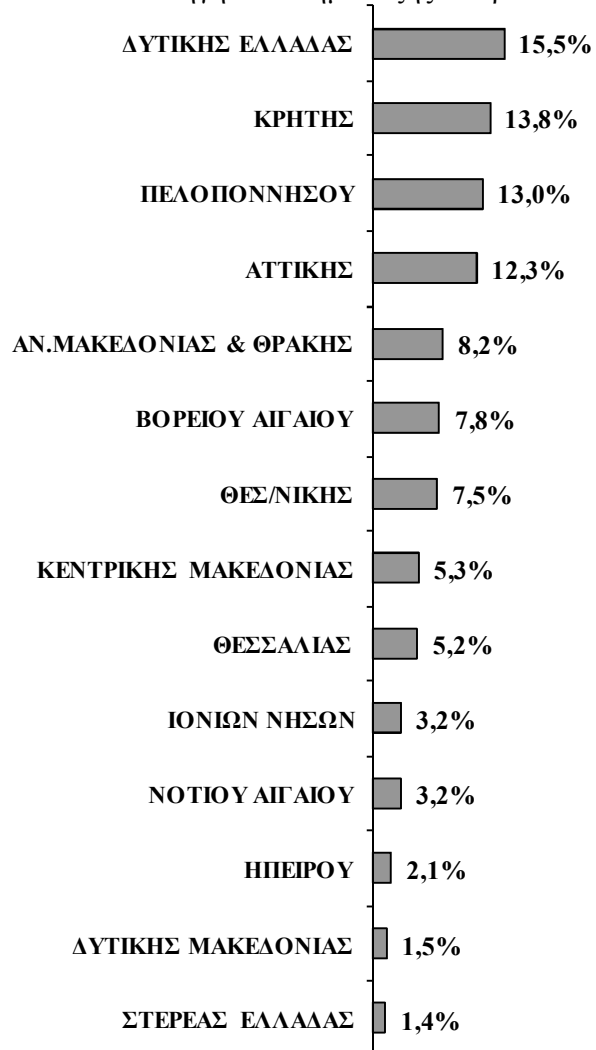
Πηγή: Υπουργείο Δημ. Τάξης & Προστασίας του Πολίτη

Όσον αφορά στον τόπο διάπραξης των αδικημάτων από ανηλίκους θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν ακολουθεί την κατανομή της συνολικής εγκληματικότητας, ούτε τις πληθυσμιακές κατανομές. Από τις αστυνομικές διευθύνσεις προκύπτει ότι υψηλότερη παραβατικότητα ανηλίκων εμφανίζεται στην περιφέρεια, κυρίως στη Δυτική Ελλάδα, τη Κρήτη και τη Πελοπόννησο, παρά στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα. Στη συνολική εγκληματικότητα για το 2012 στις τρεις παραπάνω περιφέρειες αναλογούσε το 6,2%, 5,1% και 4,9% αντιστοίχως του συνόλου των υποθέσεων, ενώ στην Αττική το 53,4% και στη Θεσσαλονίκη το 14,2%. Η διάχυση της παραβατικότητας των ανηλίκων είναι ένα ζήτημα που χρήζει μεγαλύτερης μελέτης και υποδηλώνει την ανάγκη λήψης δράσεων από την τοπική κοινωνία.

**Υποθέσεις ανηλίκων παραβατών κατά αστυνομική
περιφέρεια 2012**

Πηγή: Υπ. Δημ. Τάξης & Προστασίας του Πολίτη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

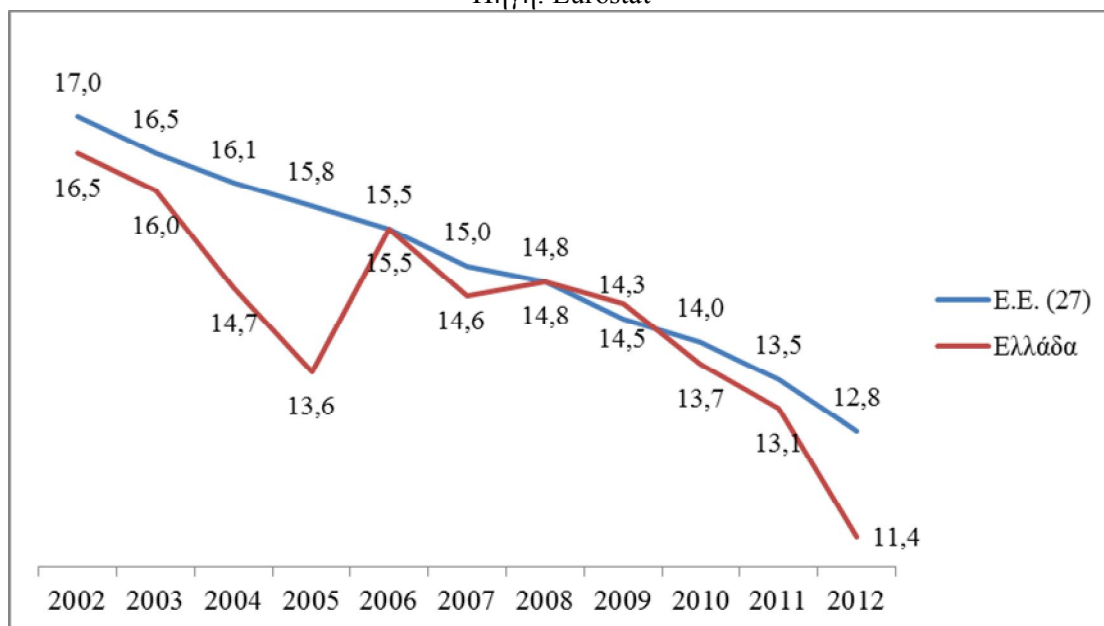
Το δικαίωμα των παιδιών στην ανάπτυξη

Το άρθρο 6 (παρ. 2) της Δ.Σ.Δ.Π. κατοχυρώνει το δικαίωμα του παιδιού στην ανάπτυξη, στο οποίο, ως φαινόμενο, αν και δεν προσδιορίζεται στο περιεχόμενό της, θεωρείται ότι αναφέρονται όλα τα δικαιώματα που του παρέχουν τα εφόδια ώστε να φτάσει στην ενηλικότητα έχοντας τα μέγιστα δυνατά πλεονεκτήματα. Πρόκειται, δηλαδή, για τα δικαιώματα που τονίζουν την αναπτυξιακή προοπτική του παιδιού, κυριότερα από τα οποία θεωρούνται η εκπαίδευση και η κατάρτιση που τα αποτελέσματά τους εκφράζονται με τη δυνατότητα εξεύρεσης εργασίας.

Όπως έδειξε η έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου¹ η μαθητική διαρροή στο Γυμνάσιο μεταξύ των γενεών των μαθητών 1987-1988 και 2003-2004 έχει μειωθεί στο μισό. Ομοίως, η πρόωγη αποχώρηση από την εκπαίδευση και την κατάρτιση,² η οποία είναι μικρότερη από τον μέσο όρο της Ε.Ε. (27), εμφανίζει συνεχώς μειούμενη πορεία. Το παραπάνω αποτελεί αξιοπρόσεκτο στοιχείο που δείχνει ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση θεωρούνται ως μέσο επένδυσης για την εξασφάλιση της επαγγελματικής αποκατάστασης.

Ποσοστό (%) πρόωρης αποχώρησης από την εκπαίδευση και την κατάρτιση

Πηγή: Eurostat

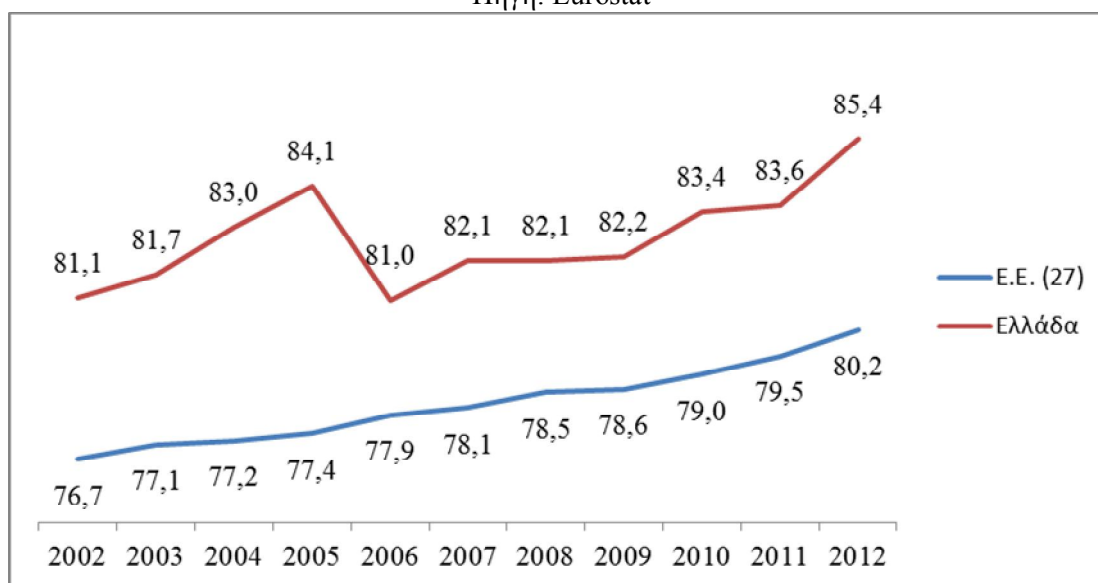
¹ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2008). Έρευνα καταγραφής μαθητικής διαρροής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μέσω διαδικτύου. Παρατηρητήριο Μετάβασης Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Αθήνα.

² Μετράται ως η ποσοστιαία αναλογία των ατόμων της ηλικιακής ομάδας 18-24 ετών που έχουν εκπαίδευση το πολύ μέχρι τον κατώτερο κύκλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο) και δεν έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, στο σύνολο των ατόμων της ηλικιακής αυτής ομάδας.

Προς την ίδια κατεύθυνση συνηγορούν τα στοιχεία σχετικά με το ποσοστό των ατόμων της ηλικιακής ομάδας 20 έως 24 ετών που έχουν ολοκληρώσει τουλάχιστον την ανώτατη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Λύκειο), το οποίο εμφανίζει ανοδική πορεία την τελευταία δεκαετία, όπως και το ποσοστό των ατόμων της ίδιας ηλικιακής ομάδας που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, το οποίο, όμως, είναι μικρότερο από τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ε.Ε. (27).

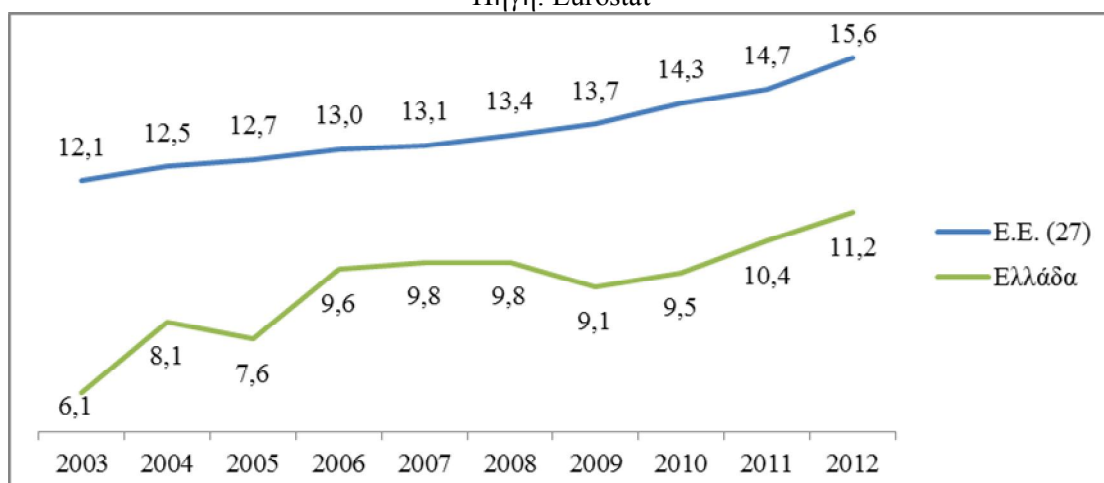
Ποσοστό (%) ατόμων της ηλικιακής ομάδας 20-24 ετών που έχουν ολοκληρώσει την ανώτατη δευτεροβάθμια ή την τριτοβάθμια εκπαίδευση

Πηγή: Eurostat

Ποσοστό (%) ατόμων της ηλικιακής ομάδας 20-24 ετών που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση

Πηγή: Eurostat

Από την άλλη πλευρά, η συμμετοχή των παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση παραμένει σημαντικά μειωμένη σε σύγκριση με το Μ.Ο. της Ε.Ε. (27), ενώ, παρότι τα

ποσοστά εγγραφών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι υψηλά, όπως παρατηρεί ο Συνήγορος του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού),³ υπήρξαν περιπτώσεις όπου διαπιστώθηκε άρνηση εγγραφής αλλοδαπών και Ρομά μαθητών σε σχολικές μονάδες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δευτέρου κύκλου εξαιτίας ελλειψών δικαιολογητικών, περιορίζοντάς τους το δικαίωμα στην εκπαίδευση και, συνεπώς, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό την αναπτυξιακή τους προοπτική. Επίσης, προβλήματα παρατηρούνται σχετικά με την απρόσκοπτη σχολική συμμετοχή (κατάλληλη πρόσβαση και επαρκή ειδική εκπαιδευτική στήριξη) παιδιών με αναπηρίες, παραβαίνοντας τόσο την αρχή της μη διάκρισης της Δ.Σ.Δ.Π. (άρθρο 2) όσο και το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση τόσο γενικά (άρθρο 28 Δ.Σ.Δ.Π.) όσο και ειδικά (άρθρο 23, παρ. 3 Δ.Σ.Δ.Π.). Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁴ επισημαίνει την αναγκαιότητα να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη σχολική συμμετοχή των παιδιών των παραπάνω κατηγοριών.

Παρά τους σχετικά σε καλό επίπεδο δείκτες στον τομέα της εκπαίδευσης η μετάβαση στην αγορά εργασίας δεν συνοδεύεται από αντίστοιχες επιδόσεις. Ο χρόνος μετάβασης τόσο από τη δευτεροβάθμια και μεταδευτεροβάθμια όσο και από την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην αγορά εργασίας παρουσιάζει σημαντική προς τα πάνω απόκλιση σε σχέση με το μέσο όρο της Ε.Ε. (27). Για το έτος 2009 ο χρόνος από την ολοκλήρωση (εντός των προηγούμενων 5 ετών) της δευτεροβάθμιας ή μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ατόμων έως 34 ετών μέχρι την έναρξη της εργασίας τους για πρώτη φορά ήταν 13,9 μήνες στην Ελλάδα και 7,3 μήνες στην Ε.Ε. (27), ενώ ο αντίστοιχος χρόνος για τα άτομα που ολοκλήρωσαν την τριτοβάθμια εκπαίδευση ήταν 12,2 μήνες στην Ελλάδα και 5,1 μήνες στην Ε.Ε. (27).

Η τάση που φανερώνει ο μεγάλος χρόνος μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα σε σχέση με την Ε.Ε. (27) επιβεβαιώνεται από τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης των ατόμων που ολοκλήρωσαν τις αντίστοιχες κατηγορίες εκπαίδευσης. Για το έτος 2009 τα ποσοστά απασχόλησης ατόμων έως 34 ετών που ολοκλήρωσαν τη δευτεροβάθμια ή μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση τα προηγούμενα 5 έτη, βρισκόταν στο 62,1% στην Ελλάδα και στο 71,8% στην Ε.Ε. (27), ενώ τα αντίστοιχα άτομα που ολοκλήρωσαν την τριτοβάθμια εκπαίδευση ήταν 74% στην Ελλάδα και 84,2% στην Ε.Ε. (27).

---

³ Συνήγορος του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού) (2012). Έκθεση προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του Ο.Η.Ε. Διαπιστώσεις και Προτάσεις της Ανεξάρτητης Αρχής για την Εφαρμογή των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Ελλάδα (Ιούλιος 2003 - Δεκέμβριος 2011), σ. 15.

⁴ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 59-60.

Χρόνος μετάβασης στην αγορά εργασίας και ποσοστό απασχόλησης κατά κατηγορία εκπαίδευσης (2009) Πηγή: Eurostat				
	Χρόνος μετάβασης στην αγορά εργασίας σε μήνες		Ποσοστό απασχόλησης	
Κατηγορία εκπαίδευσης	Ελλάδα	Ε.Ε. (27)	Ελλάδα	Ε.Ε. (27)
Δευτεροβάθμια και μεταδευτεροβάθμια	13,9	7,3	62,1%	71,8%
Τριτοβάθμια	12,2	5,1	74%	84,2%

Η εξεύρεση εργασίας για τους νέους, η οποία αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία που καθορίζουν την πορεία της ζωής τους και εκφράζει τα αποτελέσματα της αναπτυξιακής τους προοπτικής ως παιδιά, έχει αναχθεί, ιδιαίτερα τα τελευταία έτη, σε θεμελιώδους σημασίας ζήτημα. Πέρα από την υψηλή ανεργία στο σύνολο των εργαζομένων, η ανεργία στην ηλικιακή ομάδα 15 έως 24 ετών εμφανίζει εξαιρετικά υψηλά ποσοστά στην Ελλάδα, τα οποία ξεπερνούν τα αντίστοιχα άλλων χωρών που βιώνουν επίσης έντονα τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα, το ποσοστό ανεργίας των νέων 15 έως 24 ετών εμφανίζει αλματώδη αυξητική πορεία την τελευταία τριετία και για το έτος 2012 ανήλθε στο 55,3% ενώ, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, για τον μήνα Φεβρουάριο του 2013 ανήλθε στο 64,2%. Αξίζει να σημειωθεί ότι για το 2012 το 49% των ανέργων της παραπάνω ηλικιακής κατηγορίας είναι μακροχρόνια άνεργοι και τα 19,1% μακράς διάρκειας μακροχρόνια άνεργοι. Εκτός των άλλων, αποτέλεσμα της υψηλής ανεργίας των νέων ηλικίας 18 έως 24 ετών είναι η οικονομική εξάρτηση από τους γονείς, «παιδιών» που βρίσκονται πάνω από το τυπικό ανώτατο χρονικό όριο ενηλικίωσης των 18 ετών, οδηγώντας εκ των πραγμάτων στην παράταση της περιόδου της παιδικής ηλικίας, τροφοδοτώντας και την εκτεταμένη βιβλιογραφία για τους ατροφικούς ενήλικες. Έτσι, ενώ, δηλαδή, τα παιδιά αυτά αποκτούν πλήρη πολιτικά και νομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις, από άποψη κοινωνική και οικονομική συνεχίζουν να διατηρούν χαρακτηριστικά μη ενηλίκων, ωθώντας με τον τρόπο αυτό σε μία προς τα άνω μετατόπιση το χρονικό όριο λήξης της παιδικής ηλικίας.⁵

Ωστόσο, τα στοιχεία που προκαλούν μεγαλύτερο ενδιαφέρον αφορούν τα παιδιά ηλικίας 15 έως 18 ετών. Η ανεργία των παιδιών αυτής της ηλικιακής κατηγορίας βρίσκεται σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με την ανεργία των ατόμων της ηλικιακής κατηγορίας 15 έως 24 ετών. Οι άνεργοι της ηλικιακής κατηγορίας 15 έως 18 ετών αυξήθηκαν από 7.697 το 2007 σε 13.330 το 2012 (αύξηση 73,2%), δηλαδή σημειώθηκε αύξηση κατά 35,1 ποσοστιαίες

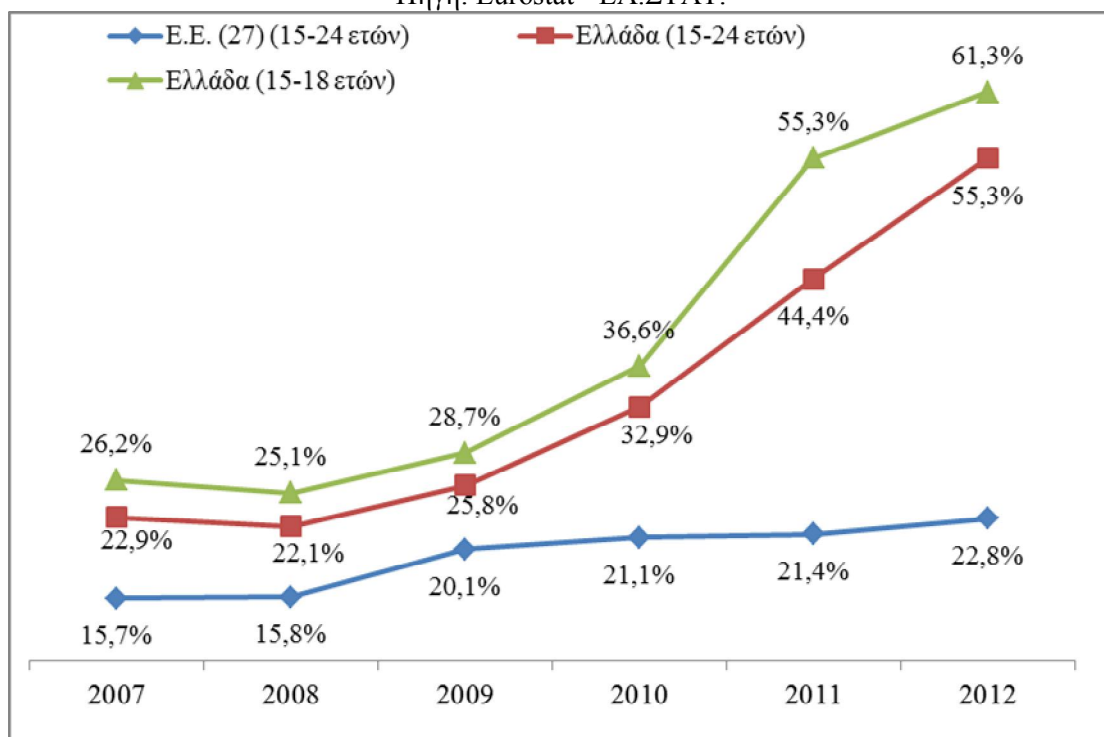
⁵ Δασκαλάκης, Δ. (2009). *Εισαγωγή στη σύγχρονη κοινωνιολογία*. Αθήνα: Παπαζήση, σ. 374.

μονάδες. Επίσης, οι απασχολούμενοι της αναφερόμενης ηλικιακής κατηγορίας από το 2011 και μετά αριθμητικά είναι λιγότεροι σε σχέση με τους ανέργους, ενώ ο αριθμός τους μειώθηκε από 21.641 άτομα το 2007 σε 8.430 το 2012, δηλαδή σημειώθηκε μείωση κατά 61%.

Τα παραπάνω στοιχεία σχετικά με την ανεργία και τον αριθμό των απασχολούμενων ατόμων και των δύο ηλικιακών κατηγοριών (15-18 και 15-24 ετών), σε συνδυασμό με τα μειωμένα ποσοστά πρόωρης αποχώρησης από την εκπαίδευση και την κατάρτιση των νέων ηλικίας 15 έως 24 ετών, δείχνουν ότι οι περιορισμένες προοπτικές ένταξης στην αγορά εργασίας κάνουν πιο ελκυστική την παραμονή στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ποσοστό (%) ανεργίας νέων ηλικίας 15-24 και παιδιών ηλικίας 15-18 ετών

Πηγή: Eurostat - ΕΛ.ΣΤΑΤ.

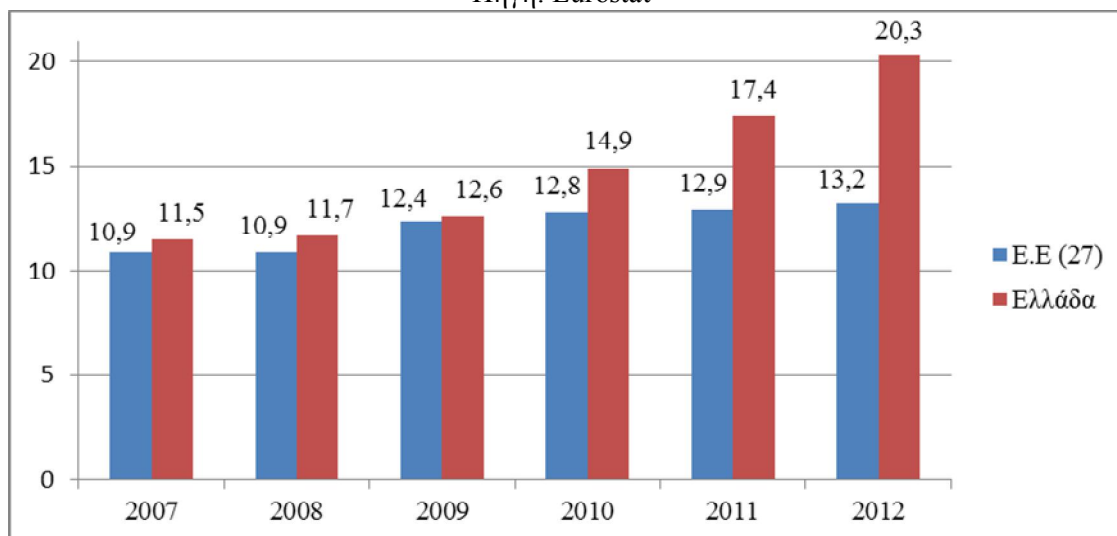
Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁶ εκφράζει τον προβληματισμό της για την ήδη από το 2011 υψηλή ανεργία των νέων, συνδέοντάς την με την αναπτυξιακή προοπτική τους. Για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητη η ανάληψη δράσεων που να εξασφαλίζουν την ομαλή και άμεση ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Σε συνδυασμό με το αυξανόμενο τα τελευταία έτη και υψηλότερο σε σχέση με το μέσο όρο της E.E. (27) ποσοστό ατόμων της ίδιας ηλικιακής κατηγορίας που δεν εργάζονται και ταυτόχρονα δεν συμμετέχουν

⁶ Committee on the Rights of the Child (2012). Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations: Greece. CRC/C/GRC/CO/2-3. 13 August 2012, par. 28-29.

σε κάποιες μορφές εκπαίδευση και κατάρτιση, είναι φανερό ότι η συγκεκριμένη κατηγορία ουσιαστικά παραμένει ανενεργή.

Ποσοστό (%) ατόμων της ηλικιακής ομάδας 15-24 ετών που δεν εργάζονται και ταυτόχρονα δεν συμμετέχουν σε κάποιες μορφές εκπαίδευση και κατάρτιση

Πηγή: Eurostat

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η υγεία των παιδιών

Η βρεφική θνησιμότητα (θνησιμότητα των παιδιών μέχρι ενός έτους) παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, εφάμιλλα με εκείνα των χωρών της Ευρωζώνης και αποτελεί το 69,2% του συνόλου των θανάτων παιδιών έως 15 ετών και το 50,1% αν συνυπολογιστούν τα άτομα ηλικίας 15 μέχρι 19 ετών. Παρά το γεγονός ότι οι συγκεκριμένοι δείκτες είναι σε χαμηλά επίπεδα, γεγονός που υποδηλώνει τη γενική καλή κατάσταση της υγείας των παιδιών στην Ελλάδα, η θνησιμότητα στις ηλικίες 10 έως 14 ετών εμφανίζεται σχετικά υψηλότερη από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης.

Αιτίες θανάτου παιδιών έως 15 ετών (2010)

Πηγή: Eurostat

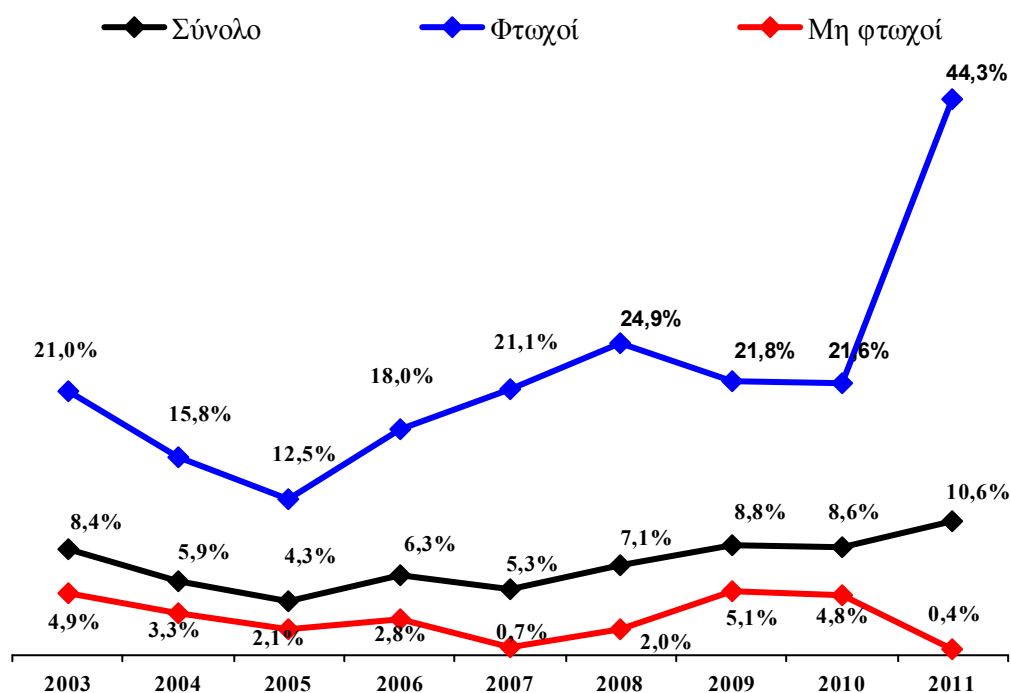

Τα ποσοστά των νεογνών με βάρος χαμηλότερο των 2.500 γραμμαρίων, ανεξαρτήτου διάρκειας κύησης, έχουν αυξηθεί ελαφρώς, ιδιαίτερα μετά το 2008. Ενώ την περίοδο μεταξύ 2000-2008 η αναλογία των περιπτώσεων αυτών κυμαινόταν μεταξύ του 7,8% (2003) και 8,8% (2007), το 2009 έφθασε το 9,6% και το 2010 το 10% του συνόλου. Έχει σημειωθεί μικρή αύξηση στις γεννήσεις ελλιποβαρών βρεφών, που σχετίζονται με τον τρόπο ζωής της μητέρας, αλλά μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία και ανάπτυξη του παιδιού.

Η διατροφή των παιδιών έχει βασικό ρόλο στην πνευματική και σωματική τους ανάπτυξη. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, μεταξύ 2010 και 2011 το ποσοστό των

νοικοκυριών κάτω από το όριο φτώχειας που δήλωνε αδυναμία για διατροφή που θα περιλαμβάνει κάθε δεύτερη μέρα κρέας, ψάρι, κοτόπουλο ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας έχει διπλασιαστεί, ενώ η μείωση στα μη φτωχά νοικοκυριά επιτείνει την κοινωνική ανισότητα. Ιδιαίτερως, έχουν επηρεαστεί τα φτωχά παιδιά που ανήκουν σε μονογενεϊκά νοικοκυριά (56,9% για το 2011) και οι πολύτεκνοι (68,8%).

Νοικοκυριά με Παιδιά:
Οικονομική αδυναμία για διατροφή που να περιλαμβάνει κάθε
δεύτερη μέρα κρέας, ψάρι, κοτόπουλο ή λαχανικά ίσης θρεπτικής
αξίας (2011)
 Πηγή: Eurostat

Επιπλέον υπάρχουν και άλλοι περιβαλλοντικοί παράγοντες που είναι πιθανό με άμεσο ή έμμεσο τρόπο να επιδράσουν στην υγεία των παιδιών, ορισμένοι από τους οποίους έχουν επιδεινωθεί τα τελευταία χρόνια. Τα νοικοκυριά που εμφανίζουν οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση έχουν αυξηθεί από 15,4% το 2010 σε 18,6% το 2011, ενώ τα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά από 14,8% το 2010 σε 19,3% το 2011 και τα φτωχά νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά από 37,1% σε 39,7%. Οι συνθήκες αυτές αν συνδυαστούν με προβλήματα στην κατοικία που σχετίζονται με υγρασία στην οροφή, στους τοίχους και σάπια κουφώματα, που παρά το γεγονός ότι οι αναφορές αυτές περιορίζονται τα τελευταία χρόνια φθάνοντας το 14,8% το 2011, μπορούν να επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία των παιδιών, ιδιαίτερως των μικρότερων ηλικιών.

Παιδιά που διαβιούν σε νοικοκυριά με υγρασία στην οροφή, στους τοίχους, σάπια κουφώματα (2011) Πηγή: Eurostat			
	Σύνολο	Φτωχοί	Μη Φτωχοί
	%	%	%
Σύνολο έως 17 ετών	14,2	19,3	12,7
Έως 6 ετών	15,4	16,5	15,1
6 έως 11 ετών	13,5	17,7	12,3
12 έως 17 ετών	13,7	23,0	10,5

Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα στοιχεία που σημειώνονται παραπάνω αφορούν το 2011, ενώ το 2012 ελήφθησαν τα μέτρα για την εξίσωση του πετρελαίου κίνησης και θέρμανσης, που οδήγησε σε μείωση της κατανάλωσης πετρελαίου θέρμανσης έως και 69% (Καθημερινή, 18/4/20013). Κατά συνέπεια είναι αρκετά πιθανό σε επόμενες μετρήσεις η αδυναμία ικανοποιητικής θέρμανσης σε συνδυασμό με τα προβλήματα στην κατοικία να επιβαρύνουν αρκετά και την κατάσταση της υγείας των παιδιών.

Παράλληλα, τα παιδιά στην Ελλάδα είναι αρκετά εκτεθειμένα σε περιβαλλοντικά προβλήματα, ρύπανση, μόλυνση κ.λπ., στην περιοχή διαμονής τους. Οι συνθήκες αυτές επηρεάζουν στον ίδιο περίπου βαθμό τα φτωχά και μη νοικοκυριά με παιδιά (26,7% και 25% αντιστοίχως για το 2011), ενώ διαχρονικά υπάρχει τάση αύξησης των αναφορών. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο συγκεκριμένο δείκτη και ομάδα νοικοκυριών η Ελλάδα βρίσκεται σε δεύτερη θέση (25,4%) στην Ευρώπη (μετά την Μάλτα 40,7%) αρκετά υψηλότερα από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (15%), στην οποία τα προβλήματα αυτά τείνουν να περιορίζονται.

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα που σχετίζονται με την κατοικία και τον τόπο διαμονής μπορούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία των παιδιών. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί ότι οι αιτίες θανάτων που οφείλονται σε ασθένειες του αναπνευστικού συστήματος σε παιδιά έως 19 ετών μπορεί να είναι σε χαμηλά επίπεδα, χαμηλότερα από τον μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να περιορίζονται συν το χρόνο, εντούτοις είναι σχετικά υψηλότερα από τις πιο ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωζώνης.

Ένα στοιχείο που συνδέεται με την υγεία του συνολικού πληθυσμού και των παιδιών, είναι ο περιορισμός των κρατικών δαπανών για την υγεία, λόγω της οικονομικής κρίσης. Οι συγκεκριμένες δαπάνες μειώθηκαν στο 6% του ΑΕΠ για το 2011 από το 7,4% το 2009, ενώ για τις νοσοκομειακές υπηρεσίες από το 3,6% σε 3% αντιστοίχως. Οι περιορισμοί αυτοί είναι

δυνατό να επηρεάσουν ιδιαίτερα τα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα, εφόσον το 10,1%, για το 2011, δηλώνουν οικονομική αδυναμία για την κάλυψη ιατρικών εξετάσεων, αυξημένο κατά 3 μονάδες από το 2008.

ΑΝΔ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 8 & ΤΖΩΝ ΚΕΝΝΕΤΥ 37, 161 21 ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ | ΤΗΛ. 210 7255555 | FAX: 210 7235555
www.unicef.gr facebook.com/unicef.gr @unicefgreece
ΓΙΑ ΔΩΡΕΕΣ: 801 500 12345